

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS POLITIKOS FAKULTETAS
EDUKACINĖS VEIKLOS KATEDRA

ZOSĖ STONIENĖ
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS PROGRAMA

SOCIOKULTŪRINĖS APLINKOS VAIDMUO MOKINIŲ
SAVIVALDAI
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas -
Doc. dr. R. Prakapas

VILNIUS, 2008

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS POLITIKOS FAKULTETAS
EDUKACINĖS VEIKLOS KATEDRA**

**ZOSĖ STONIENĖ
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS PROGRAMA**

**SOCIOKULTŪRINĖS APLINKOS VAIDMUO MOKINIŲ
SAVIVALDAI**

Magistro baigiamasis darbas

**THE IMPORTANCE OF SOCIOCULTURE ENVIRONMENT IN ACTIVITIES OF
STUDENTS SELF - GOVERNMENT**

**Darbo vadovas -
Doc. dr. R. Prakapas**

VILNIUS, 2008

TURINYS

IVADAS.....	4
1. SOCIOKULTŪRINĖS APLINKOS PAŽINIMO TEORINIAI ASPEKTAI	7
1.1. Sociokultūrinės aplinkos sąvoka	7
1.2. Sociokultūrinės aplinkos svarba	9
1.3. Atviros mokyklos kūrimas	14
2. MOKINIŲ SAVIVALDA KAIP INSTITUCIJA	19
2.1. Mokyklos savivaldos institucijos	19
2.2. Mokinių savivaldos vaidmuo ugdymo institucijoje	24
3. MOKINIŲ POŽIŪRIS Į SOCIOKULTŪRINĖS APLINKOS SVARBĄ MOKYKLOS SAVIVALDAI	
3.1. Tyrimo metodologinės nuostatos.....	30
3.2. Sociokultūrinės aplinkos įtaka mokyklos savivaldos institucijoms.....	31
3.3. Mokinių dalyvavimas savivaldoje	39
IŠVADOS.....	51
REKOMENDACIJOS.....	52
SANTRAUKA	53
SUMMARY.....	54
LITERATŪRA.....	56
PRIEDAI.....	59

IVADAS

Dabar jau mažai kas abejoja dėl svarbaus aplinkos vaidmens vaikų ir jaunimo ugdymui, elgesiui. Kokia yra *sociokultūrinė* aplinka, kurioje gyvena šiandieninis jaunas žmogus? Kadangi pastaruoju metu orientuojamasi į vakarus, požiūris į *sociokultūrinę* aplinką irgi perimamas pagal vakarų modelį. Akcentuojamos sociokultūrinio ugdymo pagrindinės sritys: rekreacija (poilsis ir laisvalaikis), švietimas ir auklėjimas, menas ir kultūra, bendruomenės kūrimas (Baršauskienė, Leliūgienė, 2001, p. 52).

Sociokultūrinė aplinka įtakoja jaunimo pilietiškumo formavimąsi. Saugi ir teigiama aplinka ugdo asmenybės, kaip gero ir pavyzdingo piliečio, bruožus. Pagrindinis piliečių ugdymo demokratinėje valstybėje *tikslas*, teigia J. Patrick (2002, p.9), yra - išplėtoti kiekvieno asmens pajėgumą daryti pagrįstus sprendimus viešosios politikos ir konstitucinių prieštaravimų klausimais. Pilietinio ugdymo tikslai yra iškeliami ir Bendrojoje pilietinio ugdymo programoje (Žin., 2004, Nr. 108–4058). *Pilietinio ugdymo tikslas* suformuluotas taip - padėti jaunuoliams įgyti pilietinių žinių ir ugdyti gebėjimus šias žinias panaudoti praktiškai. G. Kvieskienė (2000, p. 13) pilietinį ugdymą apibrėžia kaip būtina demokratinės santvarkos sukūrimo prielaidą, o drauge ir vieną svarbiausių valstybės priedermių švietime.

Mokykla atlieka vieną iš svarbiausių vaidmenų vaiko kaip asmenybės formavime bei pilietiniame ugdyme. Neformaliojo pilietinio ugdymo gairėse (Žin., 2004, Nr. 108–4058) numatyta, jog „mokykla sudaro sąlygas demokratinių vertybių ugdymuisi ir puoselėjimui, padeda vaikams ir jaunuoliams ugdytis gebėjimą grįsti gyvenimą įsisažmonintomis demokratinėmis vertybėmis“. Svarbu, kad vaikas kuo daugiau dalyvautų mokyklos veiklos organizavimo procese ir kokia yra jo patirtis šiame procese, įtakoja vaiko charakterį ir jo, kaip piliečio, raidą. Įgyvendinant demokratijos principus mokykloje, labai svarbi yra mokinių savivalda, kuri nuėjo ilgą raidos kelią, nuo pirmųjų jos elementų antikos laikais iki šių dienų. S. Valatkienės (2001, p. 51) teigimu, „ypač reikšmingas savivaldos praktikai ir teoriniam jos pagrindimui XIX a. pabaigos – XX a. pradžios reformistinis pedagoginis judėjimas Vakarų Europoje ir JAV“. Savivaldos principas pirmiausia siejamas su savarankišku mąstymu, iniciatyvos, pilietiškumo, pareigos ir atsakomybės ugdymu. Jaunos kartos ugdymas - visuomeninis reiškinys, atsiradęs kartu su žmogumi. Ugdymu siekiama jaunai kartai perduoti svarbiausią visuomeninės patirties dalį - žinias, vertybes, praktinės ir intelektualinės veiklos įgūdžius, elgesio bruožus ir panašiai.

I. Zaleskienės (2004, p. 69) teigimu, Lietuvos bendrojo lavinimo mokykla siekia ugdyti sąmoningus piliečius, suprantančius savo teises ir pareigas, gebančius konstruktyviai dalyvauti nuolat kintančios visuomenės gyvenime bei nusiteikusius ginti atviros demokratinės valstybės vertybes ir principus. Ji turėtų padėti moksleiviams įsisažmoninti, kad demokratijos kūrimas šeimoje, bendruomenėje,

tautoje, valstybėje, pasaulyje - tai asmeninė kiekvieno iš mūsų užduotis, rūpestis ir atsakomybė. Todėl būtina sudaryti sąlygas, kad moksleiviai ugdytūsi vidinį poreikį aktyviai veikti, ugdytūsi gebėjimus analizuoti kultūrinę, etninę, politinę, socialinę įvairovę bei dėl jos galinčius kilti konfliktus, ieškoti taikaus šių konfliktų sprendimo būdų; gebėtų laisvai ir sąmoningai spręsti, vertinti ir apsispręsti pliuralistinėje nuolat kintančioje visuomenėje.

Siekiant sėkmingo bendruomenės savivaldos formavimosi būtinas aiškinamasis darbas ir praktinė mokyklos vadovų, pedagogų pagalba mokiniams, jų tėvams. Labai svarbu kurti pozityvią sociokultūrinę aplinką, kuri atlieka labai svarbų vaidmenį mokinių savivaldos veikloje.

Savivaldos bei pilietinio ugdymo mastą bei svarbą analizavo daugelis Lietuvos autorių (G. Kvieskienė (2000, 2002, 2005), I. Zaleskienė (2000, 2004), A. Poviliūnas (1998), V. Korotovas (1981) ir kt.) ir užsienio mokslininkų (E. Kjaergaard (1996, 2000,) J.J. Patrick (1999) ir kt.). Kiek mažiau dėmesio yra skiriama sociokultūrinės aplinkos analizei, nors bendrosios pastarosios tendencijos, ypatumai apžvelgti atskirų tyrėjų darbuose (L. Jovaiša (1993, 1997, 2000, 2002), B. Bitinas (1995), I. Leliūgienė (1997, 2001, 2003) ir kt.).

Objektas: sociokultūrinės aplinkos vaidmuo įgyvendinant mokinių savivaldą.

Hipotezė: sociokultūrinė aplinka turi poveikį mokinių savivaldai.

Darbo tikslas: ištirti mokinių požiūrį į sociokultūrinės aplinkos svarbą mokyklos savivaldai.

Darbo uždaviniai:

1. Apžvelgti mokslinę, pedagoginę ir kitą literatūrą nagrinėjamos problemos aspektu.
2. Atskleisti sociokultūrinės aplinkos sąvoką bei svarbą.
3. Ištirti mokinių savivaldos vaidmenį mokyklos sociokultūriniame gyvenime.
4. Pateikti rekomendacijas pedagogams ir mokyklos vadovams siekiantiems bendradarbiauti su mokinių savivalda.

Tyrimo imtis: 186 gimnazistai (1 – 4 klasės) ir 186 vidurinės mokyklos mokiniai (IX – XII klasės).

Tyrimo metodai

- ✓ Mokslinės literatūros lyginamoji analizė.

✓ Anoniminė paauglių anketinė apklausa.

Darbo struktūra: baigiamąjį darbą sudaro įvadas, 3 dalys, (kurios suskirstytos į poskyrius) teorinės ir empirinės analizės pagrindu suformuluotos išvados ir rekomendacijos, santraukos lietuvių ir anglų kalbomis. Darbo pabaigoje pateikiamas literatūros sąrašas bei priedai.

Sąvokos:

Bendruomenė – šeimų ar žmonių grupė, kurią jungia tam tikros bendro naudojimo vertybės, turinti vieningas tarnybas, įstaigas, ir interesus ar geografinį artumą (Leliūgienė, 1997, p. 270).

Demokratija – visuomenės organizavimo būdas, kurį visuomenė specialiomis institucijomis kuria savo teisėms apginti (Jovaiša, 2007, p. 53).

Mokykla – įstaiga, kurios pagrindinė veikla – formalusis arba (ir) neformalusis švietimas (Žin., 2003, Nr. 63 – 28530. 2 str.).

Mokyklos bendruomenė – vienos mokyklos mokytojai, mokiniai, jų tėvai ir kiti asmenys, siejami mokymosi toje mokykloje santykių ir bendrų švietimo tikslų (Žin., 2003, Nr. 63 – 28530. 2 str.).

Mokyklos gyvenimas – mokyklos bendruomenės veiklos ir santykių kultūrinis, dvasinis, organizacinis procesas (Jovaiša, 2007, p. 148).

Mokinys – asmuo, kuris mokosi (Žin., 2003, Nr. 63 – 28530. 2 str.).

Mokytojas – asmuo, ugdantis ir mokantis mokinius pagal formaliojo ir neformaliojo švietimo programas (Žin., 2003, Nr. 63 – 28530. 2 str.).

Socializacija – žmogaus vystymasis per visą jo gyvenimą, sąveikaujant su aplinka, įsisavinant socialines normas, kultūros vertybes, save tobulinant ir realizuojant toje visuomenėje, kuriai individas priklauso (Leliūgienė, 1997, p. 295).

Savivalda – tai mokyklos valdymo forma ir asmenybės ugdymo metodas (Saveikienė, 2006. p. 253).

Ugdymas – socialiniame darbe – veiksmas nukreiptas kito asmens, grupės, bendruomenės vystymui (Leliūgienė, 1997, p. 297).

1. SOCIOKULTŪRINĖS APLINKOS PAŽINIMO TEORINIAI ASPEKTAI

1.1 Sociokultūrinės aplinkos sąvoka

Analizuojant sociokultūrinės aplinkos sąvoką visų pirma svarbu išsiaiškinti, kas yra aplinkos sąvoka.

Aplinka – žmogaus ugdymo veiksnys: gamtinių, geografinių, klimatinių, socialinių, kultūrinių sąlygų visuma, kurioje gyvena individas ar žmonių grupė (Jovaiša, 1993, p. 14). Ugdytinį supa buitinė, socialinė ir kultūrinė aplinka. Iš šios aplinkos jis negali ištrūkti nei šeimoje, kieme ar gatvėje, nei mokykloje, nei kitose kultūros įstaigose (bibliotekoje, teatre, bažnyčioje ir kitur), tačiau šiose aplinkose dominuoja skirtingos vertybių sistemos, skirtingai veikiančios asmenybės tapsmą (Jovaiša, 2001, p. 71). Tačiau minėtas autorius kiek vėliau (Jovaiša, 1997, p. 10) į aplinką pažvelgia kitu rakursu, aplinka – paslaptinis ugdymo veiksnys. Paslaptinis dėl to, kad jos informacijos srautų į žmogaus sielą neįmanoma moksliniais metodais ištyti, dėl to, kad nežinoma, kaip priimtoji informacija bus perdirbama. Reakcija į išorinius informacinius signalus atspindi momentinę psichofizinę individo struktūrą, o gal ir visiškai neatspindi. Apibendrinamas L. Jovaiša (1997, p. 13) teigia, jog aplinka – ugdymo veiksnys, netiksliai formuojantis asmenybę. Anot B. Bitino (1995, p. 38) socialinės aplinkos veiksniai neretai būna pagrindinė negatyvios pozicijos susiformavimo priežastis. Iš jų svarbiausi pedagoginis vaikų apleistumas šeimoje, nedarni šeima, bendravimas su negatyvios pozicijos vyresniais asmenimis (paaugliais, suaugusiais). Šių veiksnių įtaką pedagogas gali izoliuoti pasitelkęs į pagalbą visuomenę; jo pareiga – laiku pastebėti, kad dėl socialinės aplinkos pradeda formuotis negatyvi auklėtinio pozicija, ir kreiptis pagalbos.

Vos gimęs kūdikis yra aplinkos verčiamas išmokti įgyti naujų įgūdžių. Tad svarbu išsiaiškinti į aplinkos svarbą bei reikšmę jaunos asmenybės vystymuisi.

L. Jovaiša (2001, p. 92) teigia, jog žmonių aplinka turi reikšmės mokymosi sėkmei ir nesėkmei. Artimiausia mokiniui socialinė aplinka – šeima. Jos ekonominės, kultūrinės sąlygos, tradicijos, dvasinio gyvenimo poreikiai ir stilius formuoja vaikų nuostatas ir interesus mokymuisi, mokytojams ir mokyklai, sudaro daugiau ar mažiau tinkamas sąlygas mokytis, o kartais sužlugdo geriausias mokinių jėgas siekti išsilavinimo. I. Leliūgienė (1997, p. 15) socialinę aplinką apibrėžia kaip, aplink žmogų esantį socialinį pasaulį (sociumą).

Galima daryti išvadą, jog individas ir aplinka yra pagrindiniai socializacijos proceso elementai. Anot I. Leliūgienės (1997, p. 26) socializacija – žmogaus vystymasis per visą jo gyvenimą sąveikaujant su aplinka, socialinių normų ir kultūrinių vertybių perėmimo procesas, taip pat savęs

tobulinimas ir realizavimas toje visuomenėje, kuriai jis priklauso. Socializacija vyksta stichiškai sąveikaujant su aplinka, visuomenei įtakojant vieną ar kitą amžiaus grupę, taip pat kryptingai ir socialiai kontroliuojant auklėjimo procesą. Socializacija pasak L. Jovaišos (1993, p. 220), tai visuomeniškai vertingos asmenybės formavimas per kryptingą ugdymą ir aplinkos veiksnius. Ši sociologijos terminą perima pedagogai, ir jis žymi visą auklėjimo (siaurąją prasme) procesą (pasaulėžiūros formavimąsi, patriotinį, dorovinį, drausminį, estetinį auklėjimą, mokinių organizacijų veiklą). Plačiąją prasme socializacija reiškia visą bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo, asmenybės formavimo procesą rengiant individą savarankiškam gyvenimui visuomenėje. I. Leliūgienė (1997, p. 27) analizuodama socializaciją skirsto ją į pirminę tai – individo socializacija vykstanti šeimoje. Asmenybės sąveika su aplinka, antrinė asmenybės socializacija vyksta būtent per švietimo sistemą, t.y. aplinkos pažinimas, jos perteikiamų vertybių, normų įsisąmoninimas vyksta socialinėse institucijose, šiuo atveju – švietimo įstaigose.

J. Kievišas (2008, p. 11) nagrinėdamas meninio ugdymo svarbą švietimo institucijoje, didelį dėmesį skyrė ugdytinio kultūrinei aplinkos analizei. Minėtas autorius teigia, jog demokratinėje visuomenėje populiarus humanistinis ugdymo paradigma, kurios atstovai aiškina, kad asmuo gali rinktis kaip jam elgtis. Elgsenos orientyras ir pagrindas yra vertybių sistema, kurios tobulinimu jis turi nuolat rūpintis. Todėl ugdymo praktikoje skatinama saviaktualizacija, saviraiška. Lietuvos švietimo koncepcijoje (1992) taip pat akcentuoja asmenybės sklaidą kultūroje. Vadinasi, ugdymo realybėje svarbu orientuotis į asmens vertybių sistemą ir skatinti individualios kultūros rekonstrukciją aplinkos kultūros kontekste. Tai prielaida pedagoginiame procese akcentuoti savikūrą, asmenybės brandą, į vieningą visumą susiejant individualios kultūros ugdymą ir sociokultūrinę integraciją. Tai, jog ugdymas ir kultūra susiję, taip pat teigė L. Jovaiša (1993, p. 104), pažymėdamas, kad kultūra veikia ugdymą, o ugdymas savo ruožtu veikia kultūrą vienas kitą papildydami ir tobulindami. Visi kultūros padariniai – objektyvios vertybės. Ugdymo procese jos panaudojamos rengiant augančiąsias kartas kultūros plėtotės darbui. Todėl pedagoginis darbas – kultūrinės veiklos sfera.

V. Kučinskas ir G. Poderienė (2006, p. 69) išskiria etišką aplinką, kurią pasak jų kuria ne gamta, bet žmogus, kuris yra svarbiausias tos aplinkos veiksnys. Suprantama, ne kiekvienas žmogus kuria etišką aplinką, tai daro tik dvasiškiausi.

Vaiką supanti aplinka reglamentuojama įstatymiškai, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (Žin., 2003, Nr. 63 – 28530. 40 str.) mokymosi aplinka mokykloje bei mokinių mokymosi krūvis turi atitikti higienos normas ir teisės norminių aktų nustatytus mokinių saugos bei sveikatos reikalavimus ir laiduoti švietimo programų vykdymą.

Tiek L. Jovaiša, I. Leliūgienė, B. Bitinas ar J. Kievišas atkreipia dėmesį į ypatingą aplinkos įtaką

vaiko asmenybės formavime, kur vaikas nėra pasyvus stebėtojas. Jis pats veikia jį supančią aplinką ir yra jos veikiamas. Asmenybės raidai didelę reikšmę turi socialinė – kultūrinė padėtis šeimoje, mokykloje ir t.t. sociokultūrinis ir asmeninis statusas teikia ar neteikia pasitikėjimo savimi. Demokratiškoje, pilietiškoje, saugioje aplinkoje vaikas gali laisvai išreikšti save ir dvasiškai tobulėti. Todėl būtina kurti tinkamą sociokultūrinę aplinką ir žmogaus vertingumą puoselėjančią atmosferą.

1.2 Sociokultūrinės aplinkos svarba

Didžiąją laiko dalį, vaikas praleidžia mokykloje, o mokyklos sociokultūrinė aplinka turi didelę reikšmę mokinio asmenybės raidai. Kaip teigia R. Vaivada (2007, p. 100), sociokultūrinės aplinkos poveikis mokinių dorovinei ir pilietinei brandai yra neabejotinas. Pamatinės žmogaus pažiūros ugdomos vaikystėje, kai tėvai jas perduoda vaikui, arba per kitus neformalius artimiausios aplinkos ryšius. Mokykla turi uždavinį ugdyti ne vien kolektyvą, bet asmenybę, kokia ji suprantama humanistinėje ir demokratinėje visuomenės kultūroje. Todėl vien tik kolektyvo veikla ar kolektyvo gyvenimas yra per siaura sritis visybinei asmenybei bręsti (Jovaiša, 1997, p. 71). I. Leliūgienė (2003, p. 363) nagrinėdama M. Rožkov ir A. Volochov tyrimų pristatymus, pateikia lentelę (žr. 1 lentelę), kurioje matyti, kaip vaikas gali įsijungti į įvairias socialinių santykių sferas. Bet kurioje civilizuojoje visuomenėje egzistuoja daugybė socialinių santykių sferų, kurias galima klasifikuoti pagal pagrindines žmogaus poreikių tenkinimo sritis: ekonominę, politinę, dvasinę. Būtent per ekonominius santykius, per darbą žmogus tenkina savo gyvybinius poreikius, o politika tarnauja kaip pagrindinis, tų gyvybinių poreikių, reguliatorius. Dvasingi santykiai būdingi humaniškai visuomenei.

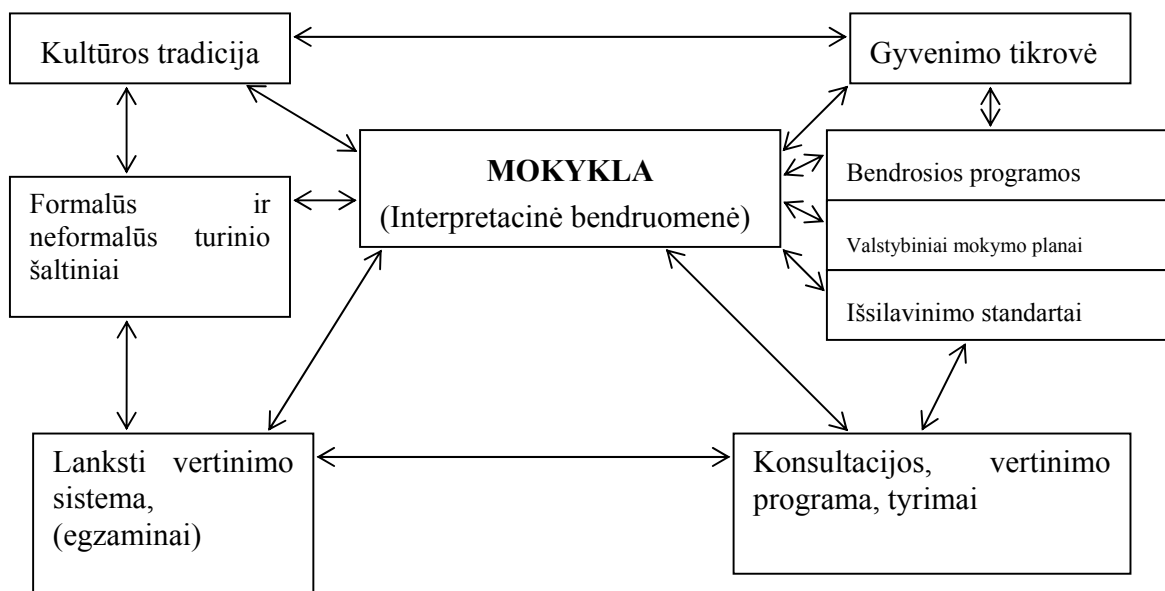
1 lentelė **Vaiko įsijungimas į įvairias socialines sferas** (* lentelės tęsinys 9 lape)

Socialiniai santykiai	Ekonomika	Politika	Dvasinė sfera
Vaikas – šeima	Dalyvavimas skaičiuojant ekonominį šeimos biudžetą	Dalyvavimas vertinant politinius santykius	Kultūrinių ir vertybinių šeimos normų vertinimas
Vaikas – mokykla	Dalyvavimas ekonominiuose,	Dalyvavimas savivaldoje	Dalyvavimas kultūriniuose

	santykiuose su bendraamžiais		mokyklos renginiuose
Vaikas – aplinka	Dalyvavimas visuomeninėje darbinėje veikloje	Dalyvavimas vaikų organizacijose	Dalyvavimas kultūros įstaigų ir klubų veikloje

Mokykla ir vaikų organizacijos, pirmiausia, turi užtikrinti vaiko įsijungimą į socialinius santykius jį supančioje aplinkoje.

Visas kasdienis praktinio ugdymo turinio kūrimas vyksta mokykloje – savarankiškoje interpretacinėje bendruomenėje, nuolat ieškančioje dialogiško, kūrybinio santykio su kultūros tradicija ir supančia gyvenimo realybe. Atsakydama į visus naujus postkomunistinės tikrovės iššūkius, spręsdama aktualiausias socialines ir kultūrinės problemas, mokykla ryžtasi ugdyti jaunąją kartą kaip pajėgią interpretacinę bendruomenę. Į mokinius žvelgiama kaip į asmenį, turintį savarankišką santykį su pasauliu (žr. 1 pav.), tai atspindi kuriamą demokratišką mokyklos, valstybės institucijų ir socialinės, kultūrinės aplinkos sąveiką (Kuoliys, 1998, p. 29).

1 pav. Interpretacinė pedagogika (pagal D. Kuolį)

Ugdymo turinys kuriamas mokyklos bendruomenėje, dalyvaujant mokytojams, mokiniams, jų tėvams ir visuomenei, pasitelkiant reikiamus formaliuosius ir neformaliuosius turinio šaltinius: įvairaus pobūdžio vadovėlius, žinytus, mokymo priemones, spaudą, televiziją, radiją, įvairiausia kultūrinę ir socialinę gyvenimo patirtį, problemišką gyvąją tikrovę. Mokyklai yra siūlomos ugdymo turinio kūrimo gairės: lankstūs mokymo planai, bendrosios programos, bendrojo išsilavinimo standartai, lanksti egzaminų sistema (Kuolys, 1998, p. 30).

Pasak L. Jovaišos (2002, p. 75), ugdymas vyksta erdvėje ir laike. Jo erdvė – mikroaplinka, makroaplinka ir metaaplinka. Mikroaplinka yra šeima, klasė, kitokia grupė. Makroaplinką sudaro visa visuomenė, jos kultūra, pagaliau – visas pasaulis. Metaaplinka yra dvasinių vertybių pasaulis. Visas aplinkos rūšis riboja geografinė, kultūrinė, tautinė padėtis. Ribotas ir laikas, kuriame vyksta ugdymas. Jį riboja epocha, intensyvaus ugdymo trukmė, žmogaus gyvenimo trukmė. Taip pat autorius teigia, jog ugdymo tikrovė – ne abstrakcija. Ji yra konkreti įvykių kaita (Jovaiša, 2002, p. 75). Analizuojant ugdymo procesą bei sociokultūrinės aplinkos svarbą, būtina aptarti darbo metodus skatinančius, demokratiškos bei laisvos mokyklos politikos kūrimąsi.

B. Bitino (1996, p. 91) teigimu, mokymo turinys turi būti integruotas, būtina įveikti dalykinių mokymu deformuojamą tikrovės vaizdinį, pasiekti, kad mokyklos auklėtiniai suvoktų tikrovės sinkretiškumą. Vertingiausi mokymo metodai tie, kurie skatina mokinių savarankišką pažinimo veiklą, įvairių problemų sprendimą, mokinių kūrybinio potencialo plėtrą. Svarbus papildomo, neformalaus lavinimo vaidmuo, būtini tvirti mokyklos ryšiai su socialine aplinka. Pagal šiuos reikalavimus organizuotu ugdymu galima pasiekti, kad ugdymo proceso dalyviai susivienys į tokią demokratinę bendruomenę, kuri yra visuomenės demokratizavimo ir humanizavimo prielaida.

Anot E. Kjaergaard ir R. Martinėnienės (2000, p.4), moksleivių demokratines nuostatas formuoja mokytojų darbo metodai, jų nusiteikimas nuolat diskutuoti su moksleiviais apie tai, ko ir kaip jie mokosi. Jaunimas negali demokratijos išmokti kitaip, kaip tik nuolat gyvendamas demokratiškoje aplinkoje, pratindamas daryti įtaką, dalyvaudamas priimant sprendimus ir dalydamasis atsakomybe už jų įgyvendinimą. Ateities visuomenei demokratiškas jaunimas ne mažiau svarbus už išsilavinusį jaunimą. Tai pat mitėti autoriai teigia, jog yra įvairių metodų, pratinančių mokinius prie demokratiškos gyvensenos. Visi jie turėtų atitikti keletą principų, kuriuos galima pavadinti jaunimo įtakos modelio sėkmės kriterijais. Sėkmingas jaunimo įtakos modelis yra tas:

- ✓ kuris užtikrina, kad kiekvienas jaunuolis, taip pat ir tie, kurie nelaikomi kitiems pavyzdžiu, gautų žodį;
- ✓ kurį rimtai vertina ir vyresnieji, ir jaunimas ir kurį taikydami jaunuoliai suvokia atsakomybę už savo sprendimus;
- ✓ kur jaunų žmonių siūlymai sulaukia greitų ir akivaizdžių rezultatų ir kur atsižvelgiama į priimtus

sprendimus;

✓ kur jaunimui sąžiningai paaiškinama:

a) ką šiuo metu įmanoma įgyvendinti;

b) ką galima įgyvendinti esant tam tikromis sąlygomis;

c) ko apskritai neįmanoma įgyvendinti (pavyzdžiui, tai ką draudžia įstatymas).

E. Kjaergaard ir R. Martinėnienė (2000, p. 7 - 44) aprašo šiuos darbo metodus:

- ✓ *aktyvus susirinkimas* (rengiamas, kai reikia greitai įvertinti organizacijos veiklą, iškelti naujų idėjų ir pasirinkti, kurias iš jų įgyvendinti artimiausiu metu. Šis metodas ypač tinka, kai norima, kad priimant sprendimus tiesiogiai dalyvautų kuo daugiau žmonių.);
- ✓ *ateities seminaras* (jo siekiama drauge kurti organizacijos ateities veiklos strategiją kokiu nors klausimu. Ateities seminaras padeda nuodugniau panagrinėti problemą.);
- ✓ *kavinės diskusija* (tai metodas, naudojamas seminaruose ar konferencijose. Jis suteikia galimybę dalyviams pasidalinti mintimis ir sumanymais, aptarti nuomones, panagrinėti aktualius klausimus ir praplėsti ar įtvirtinti savo žinias bei supratimą.);
- ✓ *"akvariumas"* (dažniausiai naudojamas kaip kurio kito metodo tęsinys. Jis leidžia įsigilinti į aktyviojo susirinkimo ar kitos diskusijos metu iškeltas problemas bei nuodugniau aptarti ten pasiūlytas idėjas.);
- ✓ *vertybių žaidimas* (kai tema labai nauja ir sunku siūlyti konkrečius sprendimus, padeda žaidimas, kurio metu išryškėja, kokios vertybės tai grupei atrodo svarbiausios. Metodas labai tinka siekiant skirtingų kartų ar įvairių grupių tarpusavio supratimo.);
- ✓ *kompleksinė sistema* (tinka, jei drauge su jaunuoliais reikia rasti konkrečius sprendimus problemų, kurių jie nėra iš anksto apgalvoję, jei tomis temomis jie jaučiasi nekompetentingi ar apskritai sunkiai reiškia savo nuomonę.);
- ✓ *derybos* (šis metodas suteiks psichologinį pasirengimą ir patirties, padės suprasti, kaip sunku būti politiku arba ginti kitų žmonių norus ar nutarimus.);
- ✓ *geros idėjos - vertybė* (metodas skatina kūrybiškumą kuriant idėjas, kurias vėliau būtų galima įgyvendinti.).

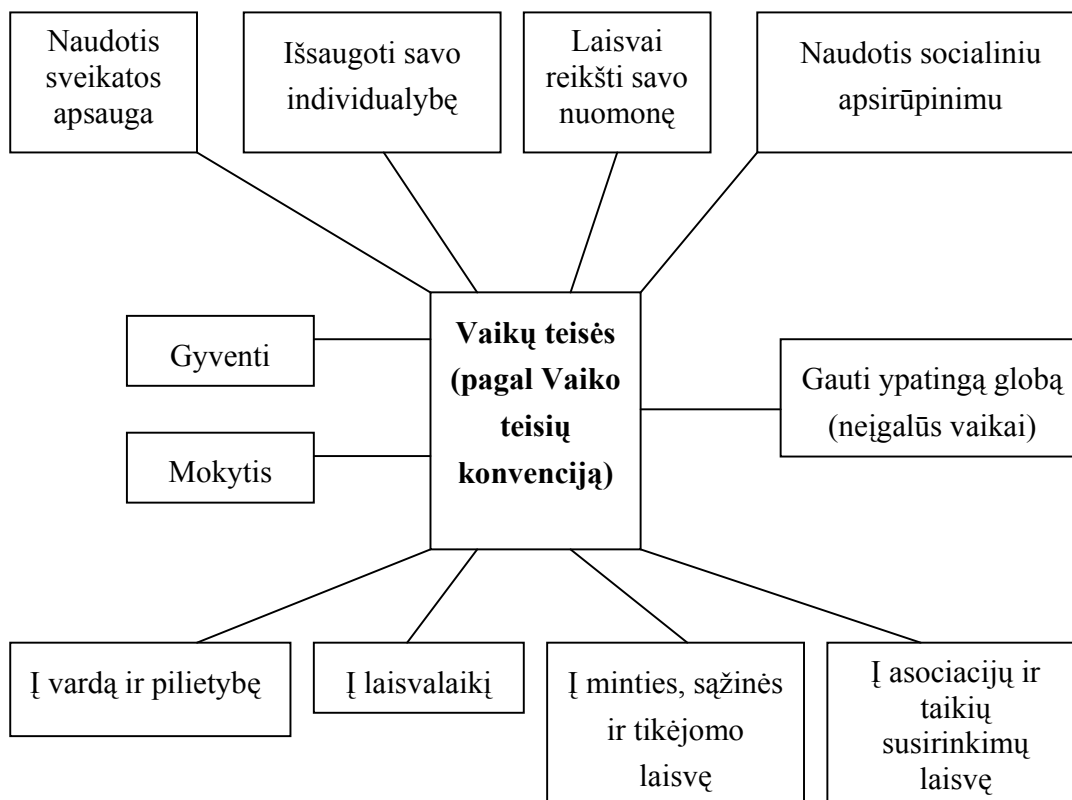
Vaiką supanti aplinka turi būti ne tik demokratiška, pilietiška, bet ir saugi. Jis jaučiasi saugus tik tuomet kai drąsiai gali reikšti savo nuomonę ir jo teisės nėra pažeidžiamos. G. Kvieskienės (2000, p. 44) nuomone, pilietiniame švietime atramos taškas turėtų būti žmogaus teisės. Mokyklos galėtų taip formuoti savo tikslus:

- ✓ mokytojai privalo suprasti žmogaus teisę ir tai, koku būdu jas galima įgyvendinti tikrovėje bei mokyklos programoje;
- ✓ žmogaus teisės yra klasės ir mokyklos santykių pagrindas;

- ✓ būtina sistemingai studijuoti žmogaus ir vaiko teisių definicijas;
- ✓ mokyklos savivalda, taisyklės ir disciplina turi būti grindžiamos sąžiningu elgesiu ir teisėtumu;
- ✓ mokykla privalo skatinti lygybę ir eliminuoti bet kokią diskriminaciją (lyties, negalios, rasės pagrindu);
- ✓ skatinti ir įgalinti mokytojus atskleisti pasaulinę perspektyvą.

Moksleiviai turėtų būti supažindinami su šiais vaiko teises ginančiais teisiniais dokumentais: Vaiko teisių konvencija, LR Konstitucija, LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymu, Švietimo įstatymu, Rajono savivaldybės nepilnamečių elgesio taisyklėm, Mokyklos nuostatais, Klasės moksleivių taisyklėm ir kt. (Vaiko, tėvų, pedagogų teisės, pareigos ir atsakomybė, 2008).

Taip pat turėtų būti supažindinami su savo teisėm, remiantis Vaiko teisių konvencija (žr. 2 pav.).

2 pav. *Vaikų teisės pagal Vaiko teisių konvenciją (šaltinis: M. Stankaitytė ir G. Klangauskas (1998, p. 222))*

N. Anikejevos (1988, p. 32) teigimu, vienas svarbiausių mokyklos uždavinių – auklėti visuomeniškai aktyvią asmenybę. Bet aktyvią poziciją kolektyve gali užimti tik tas, kuris išgyvena emocinį komfortą. Aktyvumas gali reikštis tik palankioje aplinkoje.

A. Maceina (1991, p. 122) irgi analizuoja aplinkos svarbą vaikui, tačiau žvelgia per tautinio auklėjimo prizmę. Aplinka nelieka be reikšmės ir tautiniam auklėjimui. Tautinis auklėjimas taip pat yra paspalvinamas aplinkos pobūdžio. Aplinka verčia individualizuoti tautinį auklėjimą priemonių ir metodų atžvilgiu. Tautos gerovė, kaip ir žmogaus laimė, priklauso nuo daugybės dalykų, kurie gali būti pateikti be galo įvairiomis kombinacijomis. Tai negali būti adekvačiai išreikšta kaip vienas tikslas, bet tik kaip tikslų hierarchija, kaip visa apimanti vertybių skalė, kurioje kiekvieno žmogaus kiekvienas poreikis turi savo vietą (Patrick, 1999, p. 41).

Tad svarbu sukurti aiškius ir veiksmingus demokratijos modelius, kurie įtrauktų jaunus žmones į aktyvią veiklą ir skatintų kurti sau priimtina ir tinkančią aplinką. Svarbu, kad jaunimo vadovai ir pedagogai suvoktų, koks reikšmingas jų vaidmuo ugdant demokratišką, pilietišką, tautišką jaunimą. Sociokultūrinės aplinkos kūrimas – tai pirmiausia ugdymo proceso partnerių – moksleivių ir mokytojo – bendravimas, siekiant teigiamų ugdymo rezultatų, pagarba ir dėmesys ugdytinio asmenybei, poreikiams, galimybėms, mokymosi veiklai, suvokiant kiekvieno asmens vertingumą, atsižvelgiant į vaikų interesus, pripažįstant vaikystės, jaunystės vertybes. Demokratiškumo trūkumas, perkrautos ugdymo programos, lygiateisiškumo, pagalbos asmenybei stoka mokykloje – bene svarbiausios priežastys, griauinančios vaikų mokymosi motyvaciją, kuriančios nepalankią, priešišką mokyklos aplinką.

1.3. Atviros mokyklos kūrimas

Sprendžiant jaunimo socializacijos problemas, įvairių pasaulio šalių švietimo politikai siekia pakeisti dabartinių mokyklų ugdymo ir mokymo pobūdį. Ieškoma naujų mokymo ir ugdymo formų, kuriami naujo tipo mokyklų projektai, vis dažniau atsisakoma uždarų, tradicinių mokyklų, steigiamos naujos, atviros, prieinamos visiems visuomenės nariams mokymo įstaigos. „Atvirumas“ dažniausiai siejamas su individo aplinka, kurioje įsisavinamos tradicinės socialinės normos, kultūrinės vertybės. Ypač šis mokyklos atvirumo aplinkai judėjimas buvo suaktyvėjęs 9 – aji XX amžiaus dešimtmetį. Aplinka lemia jaunimo socializacijos turinį ir formas, todėl labai svarbu, kad mokykla būtų atvira visuomenei ir būtų sudarytos palankios mokyklos ir visuomenės bendradarbiavimo sąlygos (Leliūgienė, 2003, p. 175). Tai išryškėja minėtos autorės pristatytame atviros aplinkai mokyklos modelyje:

- ✓ Tai vaikų ugdymo ir parengimo realiam gyvenimui mokykla, atliekanti kryptingą veiklą. Skiepijanti meilę darbui, siekianti raštingumo (išprusimo) versle, informaciniuose technologijose, žemės ūkio tvarkymo ir valdymo srityje, užsienio kalbų mokėjimo, ekonomikoje ir kt.
- ✓ Tai socialinio ugdymo mokykla, rodanti iniciatyvą stiprinant šeimos ugdomąją funkciją, žadinanti

mikrorajono, kaimo miestelio ugdomąsias galias.

- ✓ Tai socialinių įgūdžių mokymo įstaiga, jungianti į ugdymo procesą visas profesionalias ir kūrybines sociumo galias.
- ✓ Tai socialinio darbo mokykla, kuri laisvanoriškai prisiima pareigą padėti socialinės pagalbos reikalingiems mikrorajono, kaimo žmonėms (senukams, vienišiams, neįgaliesiems, ligoniams): socialinio darbo mokykla tampa daugiaprofilinio socialinės – edukacinės pagalbos kaimo gyventojams centru.
- ✓ Tai sociokultūrinės kūrybos mokykla, kuri inicijuoja liaudies kūrybos, tautinių tradicijų atgaivinimą ir puoselėjimą, sukurdamą teigiamą emocinį klimatą miesto mikrorajone, kaime, miestelyje ir bendruomenėje.
- ✓ Tai bendravimo ir socialinės partnerystės mokykla, įvairių organizacijų žmogiškųjų išteklių, pavienių asmenų integracijos sprendžiant bendruomenės problemas pavyzdys.
- ✓ Tai socialinių novacijų ir iniciatyvų, nuo kurių priklauso aktyvūs socialiniai veiksniai, siekiant miestiečių, kaimiečių, miestelėnų socialinės gerovės, mokykla.

Anot L. Jovaišos (2001, p. 72), dabarties tautos atgimimo metu mokyklos gyvenimas taip pat turi būti atviras aplinkos įtakoms, nes visuomenės būties pertvarkoje glūdi idealios kultūros lytys, galinčios formuoti kur kas dvasingesnę asmenybę. Tačiau šis ryšys su aplinka dar nelemia mokyklos dvasios bei gyvenimo formų. Ją lemia konkrečios mokyklos veiklos ir santykių stilius – materialinės veiklos sąlygos, pedagoginės idėjos ir jų realizavimo pobūdis, mokytojų nusiteikimas ir kvalifikacija, tėvų interesai. Mokyklos gyvenimą apibūdina tokie bruožai:

1. Pedagogai, moksleiviai ir tėvai sudaro mokyklinę bendruomenę, tvarkomą sąveikaujančių ir savivaldžių institucijų – pedagogų tarybos, moksleivių komiteto ir tėvų komiteto.
2. Bendruomenės gyvenimas – veiklus, savarankiškas ir orus. Čia niekas nieko nebijo. Niekam netaikoma prievartos, nėra teisėtvarkos pažeidėjų, iš mokyklos pašalintų mokinių, už blogą darbą atleistų mokytojų.
3. Ypatingą vaidmenį mokyklinės tvarkos, buities, kultūros, popamokinėje veikloje vaidina mokinių savivalda.
4. Mokytojų ir mokinių santykiai grindžiami lygiateise partneryste ir pagarba.
5. Pedagoginėje veikloje dominuoja mokytojų pagalba mokinio individualybės saviraiškai. Saviraiškos laimėjimai pastebimi, jais bendrai džiaugiamasi, taikomi įvairūs skatinimo metodai, todėl lengviau atsiskleidžia įvairūs mokinių gebėjimai ir veiklos kompetencija. Mokykloje kaupiami ir demonstruojami mokinių veiklos geriausi rezultatai.
6. Intensyvus mokymasis derinamas su žaidimais, šventėmis, vakarais ir kitomis rekreacijos

formomis. Mokykla gyvena margaspalvį kultūrinį gyvenimą.

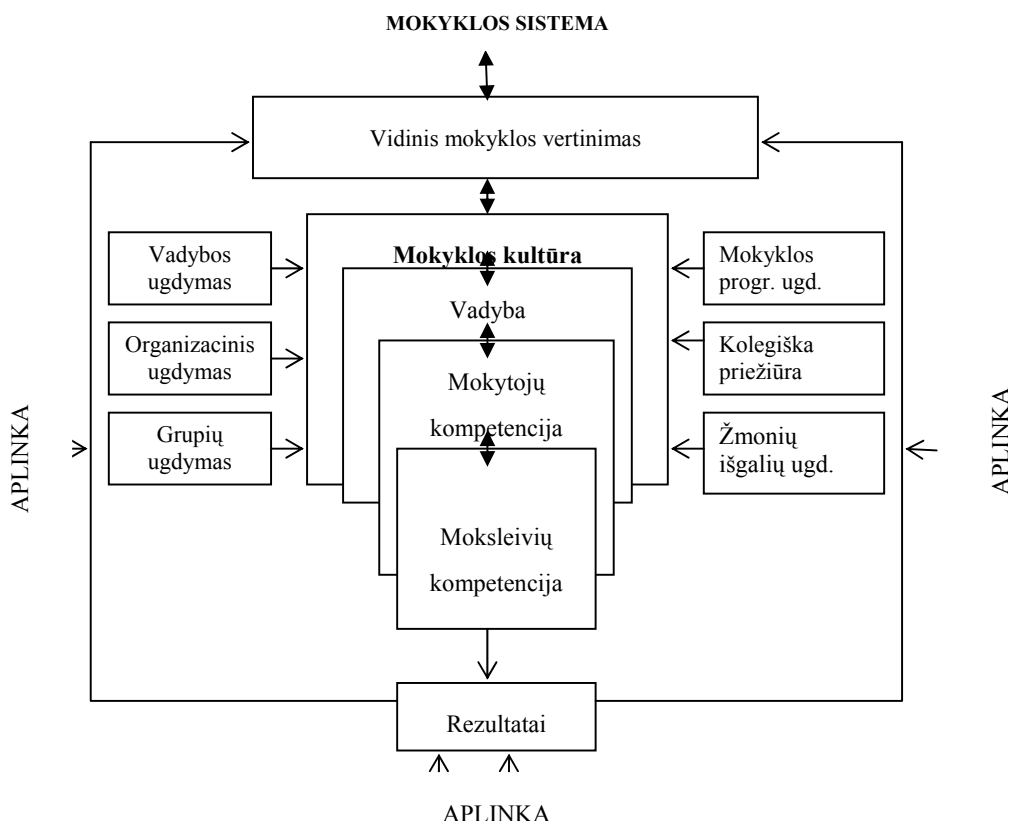
7. Mokykla orientuoja mokinius kūrybiškai dalyvauti per pamokas, popamokinėje veikloje.
8. Mokyklos gyvenimas susietas su jos istorija ir aplinkos praeitimi, taip pat su miesto bei rajono socialinio, ekonominio ir dvasinio gyvenimo aktualijomis, su religinėmis bendruomenėmis.

Mokykla turi stebėti ir vertinti nuolatos kintančią aplinką. Kaip teigia B. Bitinas (1996, p. 80), kaita būdinga visiems ugdymo komponentams: ugdymo situacijos nepakartojamos, nes keičiasi ir ugdytinis, ir ugdytojas, kinta ugdomoji aplinka, nepastovi paties individo sąveika su šia aplinka taip pat nepastovi, tad dinamiška ir individo patirtis.

Kad mokyklos taptų atsakingomis ir nuolat atsinaujančiomis institucijomis, kokios ir turi būti, jose dirbantys mokytojai turi tikslingai įsitraukti į atsinaujinimo procesą (Fullan, 1998, p. 24). Mat jos norėdamos sėkmingai veikti, turi aktyviai įsitraukti į aplinką, reaguoti ir prisidėti prie kasdieninių klausimų sprendimo. Tačiau svarbiausia tai, kad mokymosi organizacijos suvoktų, jog aplinkoje tvyrantys lūkesčiai bei įtampos brandina ateities sėklas. „Išorėje“ slypi daug daugiau idėjų negu „viduje“.

Galima kelti prielaidą, jog aplinka svarbi visoms mokykloms, vadinasi mokyklai reikia „atsiverti, adaptuotis ir ugdytis“. P. Dalin (1999, p. 39) pateikia schemą, kurioje atskleidžiama mokyklos kaip organizacijos, kuri mokosi, struktūra (žr. 3 pav.).

3 pav. Mokykla kaip besimokanti organizacija (pagal P. Dalin)

Galima daryti išvadą, jog mokyklos kultūra daro didelę įtaką toms galimybėms, kurias kiekvienam vaikui tiekia mokykla. Bendra mokyklos atmosfera (etosas) ir klasės klimatas tiesiogiai veikia mokymą ir mokymąsi. Kaitos vadyba lemia esminę organizacinės kultūros dalį ir itin svarbi organizacijai, kuri mokosi. Mokytojo kompetencija ypač svarbi. Jis turi noriai įsitraukti į atsinaujinimo ir kaitos procesą. Moksleivių kompetencija yra neabejotina sąlyga pasiekti mokyklai reikšmingų rezultatų. Moksleiviai turi įgyti keletą esminių įgūdžių, mąstymo, problemų sprendimo, savo teisių ir nuomonės išsakymo, bendradarbiavimo, bendravimo su žmonėmis, grupės dinamikos, nes tik tuomet jie bus pažangūs ir galės siekti teigiamų rezultatų. Neabejojama, kad tai lengviau galima pasiekti, jei mokyklos ir klasės sociokultūrinė aplinka yra palanki ir visa parengta mokymuisi bei augimui, o mokytojai kvalifikuoti.

D. Gailienė (1996, p. 18) iškelia klausimą „Kas yra „gera mokykla“ ir atsakydama ji teigia, „gera“ mokykla – demokratiška mokykla, kuri atsižvelgia į pagrindinį demokratijos principą – visi žmonės lygūs ir kiekvienas, nuo mažiausio iki didžiausio, yra už kažką atsakingas. Ateities mokyklą galėtume pavadinti lygiateisiškumo kultūra paremta mokykla. Ši kultūra grindžiama prielaida, kad kiekvienas žmogus yra vertingas.

Atviros mokyklos kūrėjai ir šalininkai nuolat pabrėžia visų vaikų teisę mokytis, visi vaikai pripažįstami lygiaverčiais ugdomojo proceso dalyviais. Atvira mokykla siekia sudaryti galimybę mokytis įvairių socialinių sluoksnių, skirtingo pasiruošimo, skirtingų pažiūrų, vaikams. Šios pedagogikos šalininkai siekia ugdymo procese remtis moksleivių patirtimi, jų sociokultūrine aplinka, į mokymo procesą įtraukti vaikams suprantamas sąvokas, pažįstamus reiškinius, bei sudaryti galimybes funkcionaliai ir efektyviai veikti mokinių savivaldai. Reikia pažymėti, jog aktyvusis mokymas, propaguodamas ugdymo demokratiškumą, yra pripažintas valstybėse, kurios garsėja demokratinėmis tradicijomis.

2. MOKINIŲ SAVIVALDA KAIP INSTITUCIJA

Domėjimasis mokinių savivaldos organizavimu atsirado, vos tik pradėjus gimti Renesanso epochai (XV a. Vitorinas Feltrietis). XVIII a. Johanas Bazedovas Vokietijos Desau mieste sukuria internatinę mokyklą (filantropinę), kurioje patys mokiniai tvarkosi. XIX a. pabaigoje Cecilija Redi (Reddie) Anglijoje, Ebolsholme, sukuria dar platesnę mokinių savivaldą. XX a. Antonas Makarenka panašiai dirba Ukrainoje. Jau tada steigiami savivaldos organai. Pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje pagarsėjo Romualdos Dobranskienės Šilutės 1 – ojoje vidurinėje mokykloje sukurta mokinių savivalda (Jovaiša, 2001, p. 234).

Mokyklos mokinių savivalda - padeda kurti aplinką, kuri teigiamai nuteiktų mokinius siekti aukštų ugdymo rezultatų. I. Zaleskienės (2000, p. 35) teigimu, Lietuvos bendrojo lavinimo mokykla siekia ugdyti sąmoningus piliečius, suprantančius savo teises ir pareigas, gebančius konstruktyviai dalyvauti nuolat kintančios visuomenės gyvenime bei nusiteikusius ginti atviros demokratinės valstybės vertybes ir principus.

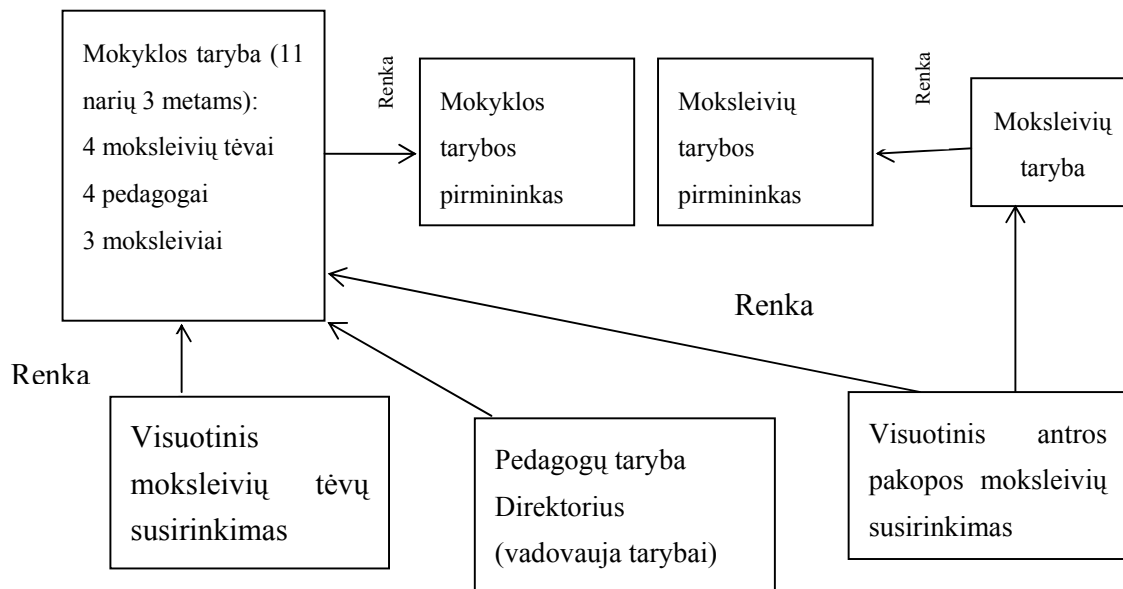
2.1. Mokyklos savivaldos institucijos

Didelę įtaką mokinių savivaldos susiformavimui bei raiškai turi ne tik pačių mokinių, bet ir mokytojų (tarp jų klasės vadovų) požiūris, kaip apskritai vertinama mokinių savivaldą ir ar mokytojas išties tampa produktyvaus bendradarbiavimo iniciatoriumi, puoselėtoju, o gal tiesiog koordinatoriumi.

Savivalda – itin svarbi mokyklos gyvenimo struktūra. Ji padeda mokiniams ugdytis praktinės veiklos gebėjimus, nes tik praktiškai organizuotos priemonės didina mokinių, mokytojų bei tėvų demokratinės gyvenimos patirtį (Bendroji pilietinio ugdymo programa, 2004, p. 4). Pasak T. Stulpino (1996, p. 31), savivalda yra kryptinga, konkreti, sisteminga, organizuota ir prognozuojama mokinių veikla. Savivaldą galima vertinti kaip realią demokratiją, kaip svertą, kuris aktyvina žmogų ir sudaro būtinas sąlygas jo kūrybiniam potencialui pasireikšti. LR Švietimo įstatyme (Žin., 2003, Nr. 63 – 28530. 60 str.) mokyklos savivalda grindžiama švietimo tikslais, mokykloje vykdomomis švietimo programomis ir susiklosčiusiomis tradicijomis. Mokyklos savivaldos institucijos kolegialiai svarsto mokyklos veiklos bei finansavimo klausimus ir pagal kompetenciją, apibrėžtą mokyklos nuostatuose (statute), priima sprendimus bei daro įtaką vadovo priimamiems sprendimams, atlieka visuomeninę mokyklos valdymo priežiūrą. Savivaldos institucijų įvairovę, jų kompetencijas ir sudarymo principus įteisina mokyklos nuostatai (statutas).

Kaip teigia L. Jovaiša (2001, p. 232), pedagogai, moksleiviai ir tėvai sudaro mokyklinę

bendruomenę, tvarkomą sąveikaujančių ir savivaldžių institucijų – pedagogų tarybos, moksleivių ir tėvų komitetų. Moksleiviai turi žinoti, kaip organizuota mokyklos bendruomenė, kokios institucijos veikia mokykloje, kokias funkcijas jos atlieka. M. Stankaitytė ir G. Klangauskas (1998, p. 223) pateikia mokyklos savivaldos schemą (žr. 4 pav.).

4 pav. Mokyklos savivalda (pagal M. Stankaityrę ir G. Klangauską)

Demokratijos galima išmokyti įvairiais būdais. Mokyklos savivalda - vienas iš jų, kurios tikslas, pasak R. Dobranskienės (2002, p. 91), sukurti demokratišką, humanišką mokyklos gyvenimą, sudaryti galimybes mokinių savarankiškumui, kūrybingumui bei iniciatyvai plėtotis. Tokie savivaldos tikslai turi tiesioginės įtakos asmenybės ugdymui: savidrausmei, savitvardai, saviugdai. Naudojantis mokyklos savivalda kaip metodu, neformaliai priimami demokratijos principai, nes pagrindiniai mokyklos gyvenimo veikėjai - mokiniai. Bendradarbiaudami su mokytojais, jie kuria ir tvarko mokyklos gyvenimą, už jį atsako. Mokiniai yra mokyklos bendruomenės dalis. Jiems būdingi sąlyginai savarankiški tikslai, darbai, tarpusavio santykiai.

Mokyklos taryba – aukščiausia mokyklos savivaldos institucija, telkianti moksleivių, jų tėvų, pedagogų atstovus svarbiausiems mokyklos veiklos tikslams numatyti, uždaviniams spręsti. Jos nuostatus tvirtina mokytojų taryba. Mokyklos tarybą sudaro 9 tėvai, 9 mokytojai, 9 IX.- XII klasių mokiniai. Mokytojus į mokyklos tarybą renka mokytojų taryba, moksleivius – visuotinis moksleivių susirinkimas, tėvus – visuotinis tėvų susirinkimas. Tarybos pirmininką renka mokyklos tarybos nariai. Posėdis yra

teisėtas, jei jame dalyvauja du trečdaliai visų jos narių. Be mokyklos tarybos narių į posėdžius gali būti kviečiami mokyklos vadovai, su nagrinėjamu klausimu susiję žmonės. Priimtus nutarimus, kurie prieštarauja mokyklos veiklą reglamentuojantiems dokumentams, mokyklos direktorius prašo svarstyti iš naujo. Mokyklos taryba už veiklą atsiskaito ją rinkusiems mokyklos bendruomenės nariams. Švietimo įstaigos steigėjas, švietimo priežiūrą vykdančios institucijos nustačiusios, kad tarybos priimami sprendimai prieštarauja įstatymams ir kitiems mokyklos veiklą reglamentuojantiems teisės aktams, siūlo mokyklos tarybai juos svarstyti iš naujo. Jai atsisakius, ginčas sprendžiamas įstatymų nustatyta tvarka.

Mokyklos tarybos funkcijos:

1. Nustato mokyklos veiklos perspektyvas, pagrindines darbo kryptis, apibūnina mokyklos individualų ugdymo planą ir ugdymo organizavimo tvarką, veiklos programą, nuostatus, vidaus darbo tvarkos taisykles.
2. Aptaria siūlymus dėl vadovėlių užsakymo, moksleivių žinių ir gebėjimų vertinimo sistemos patikrinimo, papildomos veiklos ir renginių organizavimo.
3. Teikia siūlymus mokyklos direktoriui priimant darbuotojus ir vertinant jų darbo rezultatus; vertina mokyklos vadovų veiklą, pareiškia nuomonę jiems atestuojantis.
4. Mokytojų mokyklos teikimu sprendžia moksleivių šalinimo iš mokyklos klausimus.
5. Inicijuoja mokyklos bendruomenės ir visuomenės bendradarbiavimą.
6. Skiria atstovus į pedagogų atestacijos komisiją ir stebėtojus į viešo konkurso laisvai direktoriaus vietai užimti komisiją.
7. Kontroliuoja mokyklos ūkinę ir finansinę veiklą.
8. Gali sustabdyti kitų mokyklos institucijų sprendimų įgyvendinimą, kol jų teisingumą ištirs kompetentingos institucijos.

LR Švietimo įstatyme (Žin., 2003, Nr. 63 – 28530. 2 str.) mokyklos taryba įvardijama kaip, aukščiausioji mokyklos savivaldos institucija, atstovaujanti, mokiniams, mokytojams, tėvams (globėjams, rūpintojams) ir vietos bendruomenei.

Mokyklos savivalda remiasi pedagogų, moksleivių bei jų tėvų bendradarbiavimu, tačiau išskirtinis ir ypač svarbus yra mokinių vaidmuo, nes jiems didžiąja dalimi priklausys mūsų visuomenės ateitis. Tad labai svarbu žvelgti atsakingai ir pozityviai į mokinių norą veikti savarankiškai prisiimant atsakomybę už savo veiksmus. Skatinti moksleivių tarybos kūrimąsi, nes pasak E. Kjaergaard (1996, p. 8), mokinių taryba - tai nėra neveiksni taryba. Ji gali spręsti tam tikros srities klausimus ir turi 2 - 3 atstovus mokyklos taryboje. Jie turi balsavimo teisę ir gali teikti mokyklos tarybai svarstyti sau rūpimus klausimus. Mokinių taryba - tai nuolat veikianti, demokratiškai renkama mokinių institucija, atsakinga už atstovavimą mokinių interesams, dalyvauja ginant mokinių teises, gerinant mokyklos mikroklimatą, ugdant pilietiškumą ir

sprendžiant bendruosius ugdymo klausymus (<http://mokykloszinios.smm.lt>). LR Švietimo ir mokslo ministerijos pažymoje "Dėl savivaldos institucijų veiklos bendrojo lavinimo mokyklose patikros" (2002-8-13 Nr. 24-04-01-101, p. 3) rašoma, išanalizavus tikrintų šalies mokyklų moksleivių tarybų veiklą, galima konstatuoti, kad moksleivių savivalda mokyklose stiprėja. Mokiniai noriai dalyvauja mokyklos savivaldos institucijų veikloje, jie įgyja pilietiškumo pagrindus.

Mokinių tarybos funkcijos:

9. Atstovauti mokyklos klasių mokinių kolektyvus visuomeninėse organizacijose, mokytojų tarybos posėdžiuose, deleguoti 3 atstovus į mokyklos tarybą.
10. Ginti mokyklos klasių mokinių interesus prieš administraciją, mokytojų ir tėvų kolektyvus.
11. Priimti nutarimus dėl mokyklos klasių mokinių visuomeninės veiklos, spręsti kitus mokyklos klasių mokinių veiklos klausimus.
12. Analizuoti ugdymą reglamentuojančius dokumentus ir supažindinti su jais mokinių kolektyvą.
13. Teikti siūlymus mokytojų kolektyvui dėl ugdymo proceso ir mokyklos veiklos organizavimo.
14. Pagrindiniai mokinių tarybos veiklos principai – demokratiškumas ir kolegialumas, svarbiausias mokinių tarybos veiklos uždavinys – gyvenimą mokykloje padaryti įdomų ir turiningą visiems klubo nariams.

Mokinių tarybos nariai turi teisę:

1. Rodyti iniciatyvą organizuojant ir vedant renginius, išsakyti dalykiškas kritines pastabas apie mokinių tarybos veiklos organizavimą.
2. Laisvai, tačiau nepažeidžiant kitų mokyklos bendruomenės narių laisvės bei orumo, reikšti nuomonę apie mokyklos veiklą.
3. Kai iškyla sunkumų, tikėtis kitų klubo narių ir veiklos koordinatorių pagalbos.

Mokinių tarybos nariai privalo:

1. Gerbti gerą mokyklos vardą, puoselėti ir tęsti jos tradicijas.
2. Nepiktnaudžiauti mokinių tarybos veikla, kad nenukentėtų mokymo procesas.
3. Sąžiningai vykdyti visus įpareigojimus ir savo iniciatyva priištus įsipareigojimus.

Mokinių taryboje vyrauja nuoširdūs santykiai, grindžiami pasitikėjimu ir pagarba. Sprendimai, priimti mokinių tarybos posėdžiuose, yra privalomi visiems mokinių kolektyvo nariams (<http://www.kzvm.ku.lt/kzvmnew/kzvmFrame/MokinSaviv.htm>).

Seniūnų taryba – mokinių savivaldos vykdomasis ir koordinuojantis organas, atstovaujantis klasių kolektyvus. Ją sudaro seniūnai ir jų pavaduotojai iš kiekvienos 5–12 klasės. Seniūnai ir jų pavaduotojai renkami atvirai balsuojant bendrame klasės susirinkime. Tarybos nariai posėdyje slaptai balsuodami renka pirmininką.

Seniūnų tarybos funkcijos:

1. Koordinuoti klasių pirminių kolektyvų veiklą.
2. Realizuoti klasių pirminių kolektyvų veiklos programą.
3. Užtikrinti klasių pirminių kolektyvų dalyvavimą mokyklos popamokinėje veikloje.
4. Skleisti klasių pirminių kolektyvų mokinių kolektyvo gerąją veiklos patirtį.

Svarbiausias seniūnų tarybos veiklos uždavinys – gyvenimą klasėje padaryti įdomų ir turiningą visiems klasės kolektyvo nariams. Pagrindiniai veiklos principai – demokratiškumas ir kolegialumas.

Seniūnų tarybos nariai turi teisę:

1. Rodyti iniciatyvą organizuojant ir vedant renginius, išsakyti dalykiškas kritines pastabas apie seniūnų tarybos veiklos organizavimą.
2. Laisvai, tačiau nepažeidžiant kitų mokyklos bendruomenės narių laisvės bei orumo, reikšti nuomonę apie klasės veiklą.
3. Kai iškyla sunkumų, tikėtis kitų seniūnų tarybos narių ir veiklos koordinatorių pagalbos.

Seniūnų tarybos nariai privalo:

- ✓ Gerbti gerą mokyklos vardą, puoselėti ir tęsti jos tradicijas.
- ✓ Nepiktnaudžiauti mokinių tarybos veikla, kad nenukentėtų mokymo procesas.
- ✓ Sąžiningai vykdyti visus įpareigojimus ir savo iniciatyva priimtus įsipareigojimus (<http://www.kzvm.ku.lt/kzvmnew/kzvmFrame/MokinSaviv.htm>).

1997 metais Lietuvos mokyklose įvyko pirmieji moksleivių prezidento rinkimai. Tokiu būdu yra ugdomas mokinių pilietiškumas, nes kiekviena mokykla susikuria savo taisykles ir nuostatus, susikuria savo valstybę už kurią yra atsakinga. Visuomenės požiūris į demokratiją kaičiasi. Šie ir kiti pasaulėžiūros pokyčiai atvėrė galimybę svarstyti Moksleivių parlamento, moksleivių dalyvavimo vietos savivaldybėje ir panašius klausimus. Parlamento veikla yra reglamentuojama Lietuvos Respublikos steigiamojo moksleivių parlamento veiklos nuostatose. A. Poviliūnas ir L. Deveikis (1998, p. 30), išskyrė pagrindines Moksleivių parlamento veiklos kryptis:

- ✓ atstovauti moksleivių interesus;
- ✓ svarsto įstatymų projektus ir teikia juos Lietuvos Respublikos Seimui;
- ✓ rengia įstatymų pataisas ir teikia jas Lietuvos Respublikos Seimui;
- ✓ priima rezoliucijas;
- ✓ sudaro Respublikos Moksleivių parlamento rinkimų komisiją ir keičia jos sudėtį;
- ✓ ieško finansinių išteklių, reikalingų Moksleivių parlamento funkcionavimui, tvirtina parlamento biudžetą ir prižiūri, kaip jis vykdomas;
- ✓ bendradarbiauja su panašiomis moksleivių organizacijomis.

Mokytojų taryba padeda mokytojams spręsti profesinio darbo problemas. Mokytojų taryba – nuolat veikianti mokyklos (išskyrus aukštąsias mokyklas ir neformaliojo švietimo mokyklas) savivaldos institucija mokytojų profesiniams bei bendriesiems ugdymo klausimams spręsti. Ją sudaro mokyklos vadovybė, visi mokykloje dirbantys mokytojai, medicinos darbuotojai, psichologai, socialiniai, specialieji pedagogai, bibliotekininkai, kiti tiesiogiai ugdymo procese dalyvaujantys asmenys LR Švietimo įstatyme (Žin., 2003, Nr. 63 – 28530. 2 str.). Taip pat mokykloje gali veikti mokyklos savivaldos kitos institucijos (mokinių, tėvų (globėjų, rūpintojų).

Galimybė prisidėti prie pozityvios sociokultūrinės aplinkos kūrimo, tai galimybė skatinti mokykloje veikti mokinių savivaldos organizacijas, kurios įtakoja mokinių dorovinį, tautinį, pilietinį sąmoningumą, patriotizmą, puoselėja kultūrinę bei socialinę brandą, padeda tenkinti jų saviugdą ir saviraiškos poreikius.

2.2. Mokinių savivaldos vaidmuo ugdymo institucijoje

Įgyvendinti demokratijos principus mokykloje gali padėti tik skatinama ir palaikoma mokinių savivalda, kuri nuėjo ilgą raidos kelią – nuo pirmųjų jos elementų antikos laikais iki šių dienų. Pasak S. Valatkienės (2001 8, p. 51), ypač reikšmingas savivaldos praktikai ir teoriniam jos pagrindimui XIX a. pabaigos – XX a. pradžios reformistinis pedagoginis judėjimas Vakarų Europoje ir JAV.

L. Jovaiša (1997, p. 194) teigia, jog savivaldos poreikis kyla, kai individas pajunta savo kalbos ir elgesio pusiausvyros trūkumus, kliudančius jam optimaliai, adekvačiai santykiuoti su aplinka. Savivalda tiesiogiai veikia asmenybės tapsmą, drausmina mintį ir elgesį, stiprina atsakomybę už pasirinkimą bei apsisprendimą, nes tai susieta su savigarba, savivertės jutimu bei saviraiškos nesėkmės gėdos baime. Savivalda iš mokinių reikalauja valios: kai ko atsisakyti, susitvartyti, apskaičiuoti savo veiksmus. V. Korotovo (1981, p. 63) teigimu, savivalda atlieka dvi pagrindines funkcijas:

- ✓ vidinę (vidinė savivaldos funkcija yra grupės, klasės, būrelio narių gyvenimo organizavimas, įvairios mokinių veiklos rūšys);
- ✓ išorinę (išorinės savivaldos funkcija yra užmegzti savo grupės, klasės ryšius su kitais mokinių susivienijimais, nustatyti savo vietą visos mokyklos bendruomenėje).

T. Stulpino (1996, p. 33) nuomone, ne bet kuri savarankiška ugdytinių veikla jau yra savivalda, tam būtinos bent trys pagrindinės sąlygos:

- ✓ humanizmas;
- ✓ bendruomenės aktyvo buvimas;

✓ veikla (bendras darbas).

Be to, mokinių savivalda remiasi specifiniais principais:

1. Įgaliojimų suteikimas. Kiekvienas mokinys, vykdydamas bendruomenės pavedimą, privalo gerai įsisąmoninti savo teises ir pareigas, savo įgaliojimų ribas. Jas žino taip pat visi mokiniai ir vykdo atsakingojo nurodymus.
2. Tarpusavio atsiskaitymas.
3. Kaita ir perimamumas. Ugdyimo institucijos savivaldoje savanoriškai dalyvauja visi vaikai, turėdami saviraiškos, rinkimosi laisvę.
4. Viešumas. Savivaldos organų ir juose dirbančių moksleivių veikla žinoma visai bendruomenei.
5. Estetinis apiforminimas. Savivaldos renginiai, įgaliotojų asmenų ženklai, darbo vietos, standai ir kt. estetiniu požiūriu yra patrauklūs.
6. Optimistinė nuotaika, žvali, džiugi atmosfera.
7. Iniciatyvos skatinimas. Bendruomenė palankiai priima visų vaikų siūlymus, išsirenka geriausius ir juos įgyvendina (Stulpinas, 1996, p. 33 - 36).

Savivaldos turinys apima:

- ✓ mokymo proceso dalį (ypač mokinių tarpusavio pagalbą, mokymąsi);
- ✓ visas darbo ir žaidimo rūšis;
- ✓ meno, sporto ir kitų klubų, kabinetų, muziejų darbą;
- ✓ šventes, tradicinius renginius;
- ✓ klasių bendruomenių gyvenimą;
- ✓ vaikų ir jaunimo organizacijas;
- ✓ mokinių susirinkimus;
- ✓ mokyklos radijo laidas, sieninę spaudą;
- ✓ budėjimus, savitarną;
- ✓ drausmę;
- ✓ ugdytinių tarpusavio santykius; veiklą mažose grupėse;
- ✓ aplinkos kūrimą ir saugojimą;
- ✓ užklasinę veiklą, dalyvavimą vietinės bendruomenės gyvenime;
- ✓ visos mokyklos valdymą (mokinių tarybos, komisijos, komitetai, mokinių dalyvavimas jungtinėje mokyklos taryboje ir pan.).

R. Dobranskienės (1992, p. 13) nuomone, kadangi mokinių savivaldos kelias sudėtingas, savivalda įgyvendinama vieningomis ir mokytojų, ir mokinių pastangomis. Įgyvendinant uždavinius ir siekiant ugdyti moksleivių, būsimųjų piliečių, gebančių gyventi aktyvų bei pilnavertį gyvenimą demokratinėje

visuomenėje, bendravimo bei bendradarbiavimo kultūrą svarbus vaidmuo tenka mokyklos savivaldai, kuri yra vienas iš svarbiausių mechanizmų, padedančių įgyvendinti socialines mokyklos funkcijas.

Demokratinė visuomenės savivalda neįmanoma be abipusės grįžtamosios informacijos. Visas šis informacijos srautų išmokymo ir valdymo procesas neįmanomas be kvalifikuoto parengimo, kuriuo turi užsiimti švietimas ir jo institucijos (Jovaiša, 2002, p. 67). Mokykla turi suteikti ne tik žinių, bet ir ugdyti vertybines nuostatas bei gebėjimus. Visas žinias moksleivis pats turi susieti su savo patirtimi, stebėjimais, analizuoti, kaip visuomenės reiškiniai veikia jo ar jo šeimos gyvenimą, mokytis atpažinti, mokytis kritiškai mąstyti bei argumentais paremti savo požiūrį, išklaudyti ir suprasti kitus, ieškoti visiems priimtino sprendimo. Vienas iš aktyviausių, išvardytų gebėjimų, lavinimo metodų yra dalyvavimas projektinėje veikloje.

Lietuvoje, pasak G. Kvieskienės (2000, p. 37), rengiant pilietinio ugdymo programas, nuo pat nepriklausomybės pradžios daugiausia dirbo nevyriausybinės organizacijos, tarp kurių autorė pažymi kaip aktyviausias:

Atviros Lietuvos Fondas (projektai: "Pilietinė visuomenė", "Žaidžiame rinkimus").

Lietuvos pilietinio ugdymo asociacija (projektai: "Pilietinio ugdymo pamokų modeliai", "Pilietinio ugdymo mokytojų rengimas", "Pilietiškumo ugdymas per moksleivių savivaldą", "Vadovavimas mokyklai ir pilietinė demokratija", "Pilietinės visuomenės pagrindai").

Lietuvos Žmogaus teisių centras (projektai: "Pilietinis ugdymas vietos bendruomenėje", "Žmogaus teisių mokymas vidurinėje mokykloje", "Pilietinis ugdymas Lietuvos vidurinėje mokykloje").

Pilietinių iniciatyvų centras (projektas: "Moksleivių parlamento rinkimai").

Lietuvos demokratiškumo ugdymo kolegija (LDUK) ir jos vykdomi projektai: "Demokratija Lietuvos mokyklose", "Vaikai - vaikams", "Demokratijos mokykla", "Regioninė jaunimo politika", "Demokratija ir bendradarbiavimas" ir kt.

Nemažai iniciatyvų susijusių su konfliktų sprendimu sprendžia Lietuvos konfliktų sprendimo centras, aktyviai su pedagogais vasarą dirba JAV įsikūrusi *A.P.P.L.E (Amerikos pedagogų talka Lietuvos švietimui) organizacija*, daugelį projektų vykdo pačios mokyklos, moksleivių taryba ir asociacija, kitos moksleiviškos organizacijos (skautai, ateitininkai, kūdirkaičiai, maironiečiai, sakaliukai).

Prie mokinių savivaldos ir pilietinio ugdymo plėtros Lietuvoje prisidėjo, Lietuvos demokratiškumo ugdymo kolegija, kuri nuo 1997 metų vykdo programą CIVITAS kartu su JAV Kalabaso pilietinio ugdymo bei Indianos universiteto socialinio ugdymo centrais. Šios programos koordinatore yra Lietuvos demokratiškumo ugdymo kolegijos direktorė Giedrė Kvieskienė.

LDUK, įgyvendindamas programą, bendradarbiauja su Baltarusijos, Latvijos, Estijos nevyriausybinėmis organizacijomis pilietinio ugdymo plėtros ir kitais demokratijos klausimais. LDUK

projektai:

- ✓ "Nevyriausybinių organizacijų ir universitetų bendradarbiavimas skatinant pilietinį ugdymą Baltijos regiono šalyse". Projekto tikslai: paskatinti Baltijos šalių pilietinio ugdymo NVO bendradarbiavimą; aptarti pilietinio ugdymo įtraukimo į universitetų studijų programas svarbą; aptarti trečiojo sektoriaus vaidmenį bei svarbą visuomenės pokyčiams.
- ✓ "Vaikai vaikams". Pagal projekto „Pilietis“ metodiką (metodika orientuota mokyti vaikus būti aktyviais bendruomenės dalyviais, susipažinti su bendruomenės problemomis ir jas spręsti su bendruomenės institucijomis). LDUK su Lietuvos mokytojais pagal šią programą dirba nuo 1997 metų, surengė per 40 seminarų mokytojams ir mokyklų bendruomenėms.
Projekto tikslas: per pilietinį ugdymą mokyklose ugdyti pilietinio dalyvavimo įgūdžius bei pilietinę savimonę; ugdyti moksleivių atsparumą kvaišalams ir kitiems neigiamiems socialiniams reiškiniams.
- ✓ Tarptautinė stovykla "Apie laisvę angliškai". LDUK ir žurnalistų bei verslininkų klubas "Nuomonė" bendradarbiauja nuo 1993 metų. Kartu rengia šalies ir tarptautines konferencijas, organizuoja susitikimus. Šis projektas – vienas iš svarbiausių. Kiekvienais metais į stovyklą atvykstama iš Didžiosios Britanijos, JAV, Ukrainos, Rusijos, Rumunijos, Lenkijos pabendrauti, padiskutuoti, pasisemti naujų idėjų, susirasti draugų, pasimokyti anglų kalbos, turiningai ir gerai pailsti.
Tikslai: intensyvus anglų kalbos mokymas pagal žinių lygį; pilietiškumo ir demokratiškumo ugdymas; pagarbos, tolerancijos, mokėjimo diskutuoti, bendravimo ir bendradarbiavimo su įvairių tautybių ir amžiaus žmonėmis ugdymas; aktyvus turiningas poilsis.
- ✓ "Lietuvos nevyriausybinių organizacijų tinklo stiprinimas". Tikslai: suburti Lietuvos NVO, dirbančias su vaikais į tinklą - NVO forumas; sukurti Lietuvos NVO-UNICEF internetinį puslapį – NVO forumą tinklapyje, bei elektroninę konferenciją.

Globalinė demokratijos plėtra įkvėpė pilietiškumo ugdytojus svarstyti demokratinius švietimo tikslus ir kurti šiuos tikslus atitinkančias programas. Didelis dėmesys skiriamas demokratijos teorijos ir praktikos svarbai, pilietiškumo bei savivaldos ugdymui (Kvieskienė, 2002, p. 44).

Projektas PILIETIS (2002, p. 7) parodo moksleiviams, kaip svarbu piliečiui dalyvauti valstybės valdyme. Programos tikslas: supažindinti su vietos savivaldos darbu ir ugdyti moksleivių dalyvavimo įgūdžius). Metodiką sukūrė Pilietinio ugdymo centras (Kalabastas, JAV). Iš JAV mokytojų šią idėją perėmė Rytų ir Centrinės Europos šalys, nes čia ypač reikėjo atgaivinti piliečių savimonę. Dabar projektas PILIETIS organizuojamas Lietuvoje, Latvijoje, Čekijoje, Slovakijoje, Bosnijoje ir Hercegovinoje, Kroatijoje, Makedonijoje, Airijoje, Mongolijoje, Brazilijoje ir kitose šalyse. Mūsų jaunimas pasigenda reikšmingos veiklos, o projektas PILIETIS sudaro tam galimybes. Moksleiviai imasi problemų, kurios tradiciškai laikomos suaugusių žmonių veiklos sritimi (pavyzdžiui, nedarbas, jaunimo žalingų įpročių

prevencija ar ekologinės problemos). Iš moksleivių nereikalaujama išspręsti pasirinktą problemą, nes tokie sprendimai nuo jų nepriklauso. Tačiau jie puikiai geba iškelti vietos gyventojams svarbią problemą, ieškoti informacijos apie tai, kas ir kaip mėgina ją spręsti, bei pateikti savo pasiūlymus žmonėms, kurie priima sprendimus. Tai puiki pilietinio dalyvavimo praktika.

LR Švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos mokinių parlamentas, Lietuvos moksleivių sąjunga, Lietuvos švietimo darbuotojų profesinė sąjunga, Lietuvos mokytojų profesinė sąjunga, Krikščioniškosios švietimo darbuotojų profesinė sąjunga pasirašė kreipimąsi į mokyklas pakviesdami įsijungti į draugiškos mokyklos kūrimą. Projekto "Draugiška mokykla" idėja – skatinti mokyklas kurti draugišką atmosferą, pagarbius mokinių ir mokytojų, tai pat visų mokyklos bendruomenės narių tarpusavio santykius ir kartu visos švietimo sistemos grandžių dialogiškumą. Siekiama stiprinti mokyklų savivaldą, visų mokyklos bendruomenės narių – mokinių, tėvų, mokytojų – sėkmingą bendradarbiavimą.

1996 m. I – osios Lietuvos moksleivių konferencijos metu buvo įsteigta Respublikinė moksleivių taryba, kuri 1999 m. pervadinta į LMS (Lietuvos moksleivių sąjunga). Sąjungos tikslas:

- ✓ vienyti Lietuvos mokinius bendroms problemoms spręsti;
- ✓ skatinti mokinių iniciatyvą, tarpusavio supratimą ir bendradarbiavimą;
- ✓ atstovauti mokinių interesus bei ginti jų teises.

LMS vykdomi projektai:

- ✓ Tęstiniai projektai: „Efektyvi savivalda – šviesi ateitis“, „Mokinių savivalda – atvira ir prieinama“.
- ✓ Įvairios akcijos: „Mes draugai“, „Visuotinė švietimo savaitė“, „Veiksmo savaitė“, „Vaikai – už taiką keliuose“ ir kt.

E. Kjaergaardo ir R. Martinienės (1996, p. 43) nuomone, projektų privalumas yra tai, jog sprendžia konkrečią problemą. Jie moko bendradarbiauti. Tuo pačiu metu vykdomų projektų skaičius ir jų trukmė yra neriboti. Tie, kurie juos vykdo, pirmiausia ir labiausiai tobulėja patys. Tačiau svarbu nepamiršti, jog vaikas bet kokią veiklą turi pasirinkti savo noru ir tai turi būti jam pačiam įdomu. Kaip teigia, V. Lamanauskas (2007, p. 31) asmenybės raidai reikia garantuoti jos galių laisvą pasireiškimą. Vaiko veikla turi formuotis iš jo asmeninių motyvų ir būti prasminga jam pačiam. Kai vaiko elgesį lems individuali pasaulėžiūra, santykinai autonominė vertybių sistema, gebėjimas bei galėjimas apsispręsti, rinktis ir veikti, tuomet jis taps atsakingu. Atsakomybė – demokratijos rezultatas, ir jei jos šiandien nėra arba ji silpna, vadinasi mokykla dar nedemokratiška. Pilietiškumas nesutalpinamas į vieną kodeksą, geriausiu atveju tegali būti nubrėžtos labai apytikslės ribos ir individas skatinamas aktyviai rinktis, kaip jam elgtis. Joks individas, vadovaudamasis savo protu, negali aprėpti visų visuomenės narių poreikių, todėl vertybių skalė gali egzistuoti tik atskiro piliečio sąmonėje, o ne kažkokioje mistinėje pilietiškumo erdvėje už jo ribų (Gutmann, 1999, p. 56).

Praktiniams gebėjimams ir įgūdžiams susidaryti plačiausių galimybių teikia pats mokyklos gyvenimas, ypač įvairios savivaldos sritys. Mokymo procese, visame mokykliniame gyvenime turi vyrauti demokratinės, patriotinės nuostatos, mokiniai turi turėti galimybę plėtoti pilietinės veiklos įgūdžius dalyvaujant mokyklos, vietinės bendruomenės reikalų svarstyme ir sprendime. Šia prasme mokyklos gyvenimas turi tapti esminiu mokinių pilietinės kultūros puoselėjimo veiksmu, demokratijos mokykla tikraja šio žodžio prasme.

Mokinių savivalda (neformaliai) tampa ir pilietiškumo ugdytoja. Demokratinis rinkimo procesas augančius piliečius supažindina su vienu iš valstybės veiklos principų. Mokinių savivaldoje dalyvaujantieji dažniau praktiškai susiduria su sprendimų priėmimo procesais. Tai pat vienas iš privalumų - mokiniai, kurie dalyvauja savivaldoje, būna priversti išmokti planuoti savo laiką ir įgyja organizacinių gebėjimų. Tenka suderinti ne tik savo pamokų tvarkaraštį su kita veikla ar laisvalaikiu. Apgalvojamas ir kitų žmonių laikas. Tai gebėjimai, kurie gyvenime labai praverčia.

3. MOKINIŲ POŽIŪRIS Į SOCIOKULTŪRINĖS APLINKOS SVARBĄ MOKYKLOS SAVIVALDAI EMPIRINIS TYRIMAS

3.1 Tyrimo planas, metodika ir imties charakteristika

Tyrimo įgyvendinimui buvo pasirinkta dalis Gargždų „Minijos“ vidurinės mokyklos 9 – 12 klasių mokinių, tai sudaro 186 respondentų. Taip pat „Vaivorykštės“ gimnazijos 1 – 4 (9 – 12) klasių gimnazistų, tai sudaro 186 apklaustųjų. Iš viso buvo apklausta 372 (pagal V.Jadovo (1972) metodiką ($n=1/(\Delta^2+1/N)$)) respondentų, jų skaičius nusakomas 95 proc. patikimumo intervalu ir 5 proc. paklaida, kuri kiekybinio pobūdžio tyrimuose reprezentatyvumo požiūriu laikoma pakankama. Tyrimo duomenys apdoroti EXCEL programa.

Respondentų atsakymai patvirtino daugelį darbo teorinių išvadų ir leido pateikti rekomendacinio pobūdžio išvalgas. Suprantama, dabartinė tiriamųjų imtis neleidžia daryti išvadų kurių validumas būtų taikomas visos šalies mastu. Norint šią siekiamybę įgyvendinti reikėtų išplėsti tyrimo geografiją, atsižvelgiant į mieste, rajone ir kaime gyvenančių paauglių, požiūrį į sociokultūrinės aplinkos svarbą mokyklos savivaldai. Todėl šiame darbe dalis pateikiamų išvadų gali būti taikomos tik konkrečios ugdymo institucijos t.y. „Minijos“ mokyklos ir „Vaivorykštės“ gimnazijos atžvilgiu. Tyrimo pasirinkimą lėmė artimas bendravimas su mokiniais aktyviai dalyvaujančiais mokinių savivaldoje. Tai paskatino pasidomėti kiek noriai mokiniai dalyvauja mokinių savivaldoje, koks mokinių požiūris į sociokultūrinės aplinkos svarbą mokyklos savivaldai ir ar galima kelti prielaidą jog sociokultūrinė aplinka įtakoja mokyklos savivaldą.

Tyrimo metu lyginamos dviejų mokyklų (gimnazijos ir vidurinės) mokinių išreikštos žinios ir nuomonės. Kadangi mokiniai anketas pildė autorės akivaizdoje, jiems iškilo neaiškumų dėl sociokultūrinės aplinkos sąvokos, todėl ji buvo pakeista į „mokyklos aplinką“ tačiau analizuojant ir aptariant tyrimo duomenys „mokyklos aplinka“ bus interpretuojama kaip sociokultūrinė aplinka.

Įgyvendinant empirinio tyrimo tikslą buvo parengta anketa, kurią sudaro 14 klausimų, suskirstytų į 3 blokus. Pirmasis skirtas išsiaiškinti mokinių požiūrį į mokyklos sociokultūrinę aplinką. Antras skirtas ištirti mokinių galimybes aktyviai dalyvauti mokyklos bendruomenės gyvenime. Trečios anketos dalies klausimais buvo siekiama išsiaiškinti bendrą respondentų charakteristiką.

Respondentų anketavimas vyko jiems įprastoje aplinkoje. Mokiniai anketas pildė savo klasėse, pamokų metu. Mokinių anketose buvo pateiktas tyrimo tikslas, anketos pildymo instrukcija ir

užtikrinamas jų anonimiškumas.

Tyrimo dalyvavusių respondentų skaičius (procentai) pateiktas 1 lentelėje.

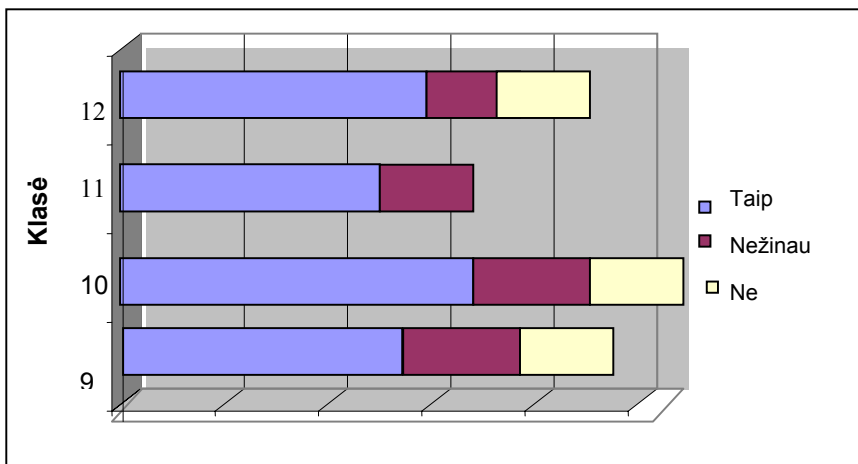
1 lentelė. Respondentų imtis

Mokyklos pavadinimas	9 (I) klasė		10 (II) klasė		11 (III) klasė		12 (IV) klasė		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
"Minijos" vidurinė	48	48,48	70	57,9	29	39,2	39	50,0	186	50,0
"Vaivorykštės" gimnazija	51	51,52	51	42,1	45	60,8	39	50,0	186	50,0
Iš viso:	99	100	121	100	74	100	78	100	372	100

3.2. Sociokultūrinės aplinkos įtaka mokyklos savivaldos institucijoms

Teorinėje dalyje atskleista, jog didžiąją laiko dalį, vaikas praleidžia mokykloje, o mokyklos sociokultūrinė aplinka turi didelę reikšmę mokinio asmenybės raidai. Sociokultūrinės aplinkos poveikis mokinių dorovinei ir pilietinei brandai yra neabejotinas. Demokratiškoje, pilietiškoje, saugioje aplinkoje vaikas gali laisvai išreikšti save ir aktyviai dalyvauti savivaldoje.

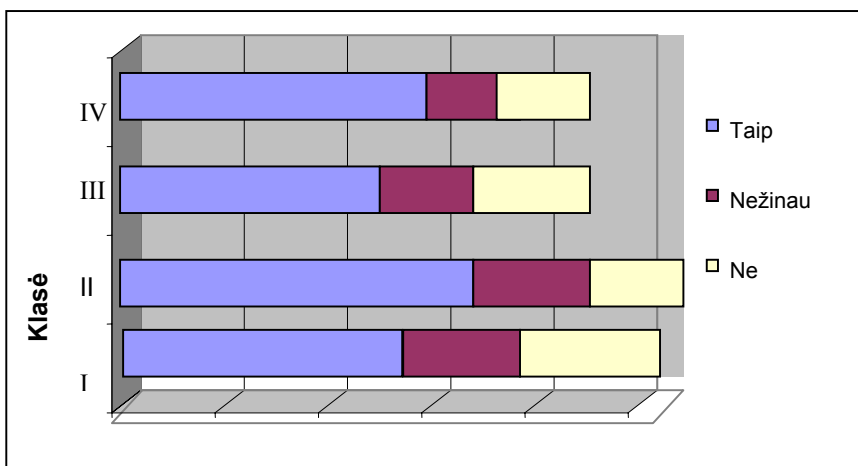
Atliktas tyrimas atskleidė, jog dauguma „Minijos“ vidurinės mokyklos mokinių į klausimą „Ar mokyklos aplinka turi įtakos mokinių savivaldai“ atsakė „Taip“ (žr. 1 paveikslą).

1 pav. Mokyklos aplinkos įtaka mokinių savivaldai, „Minijos“ mokykla

Tyrimo duomenys rodo, kad didesnioji dalis visų respondentų yra linkusi pritarti teiginiui, jog mokyklos aplinka turi įtakos mokinių savivaldai. Galima pastebėti, jog didesnioji dalis apklaustųjų į pateiktą klausimą atsakė „nežinau“, yra jaunesnių klasių mokiniai (24 proc.). Galima kelti prielaidą, jog 9, 10 klasių mokiniai tik pradeda susidurti su mokinių savivalda, aktyviau į ją įsitraukti ir nespėjo išsigilinti į sociokultūrinės aplinkos įtaką jai.

Panašios nuomonės šiuo klausimu yra ir „Vaivorykštės“ gimnazistai (žr. 2 paveikslą).

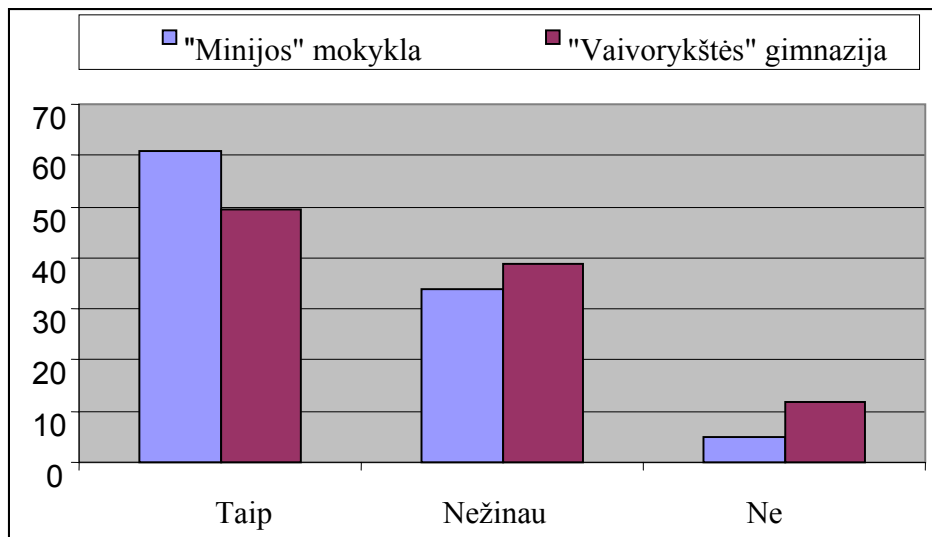

2 pav. Mokyklos aplinkos įtaka mokinių savivaldai, „Vaivorykštės“ gimnazija

Tiriant „Vaivorykštės“ respondentų pateiktus atsakymus, iškelta prielaida pasitvirtina, didesnioji dalis mokinių (24 proc.) nežinančių ar sociokultūrinė aplinka turi įtakos mokinių savivaldai yra jaunesnių (I, II) klasių mokiniai.

Lygindami „Vaivorykštės“ ir „Minijos“ mokinių pateiktus atsakymus pastebima, jog tik 49 proc. gimnazistų pritaria, kad sociokultūrinė mokyklos aplinka turi įtakos mokinių savivaldai (žr. 3 paveikslą).

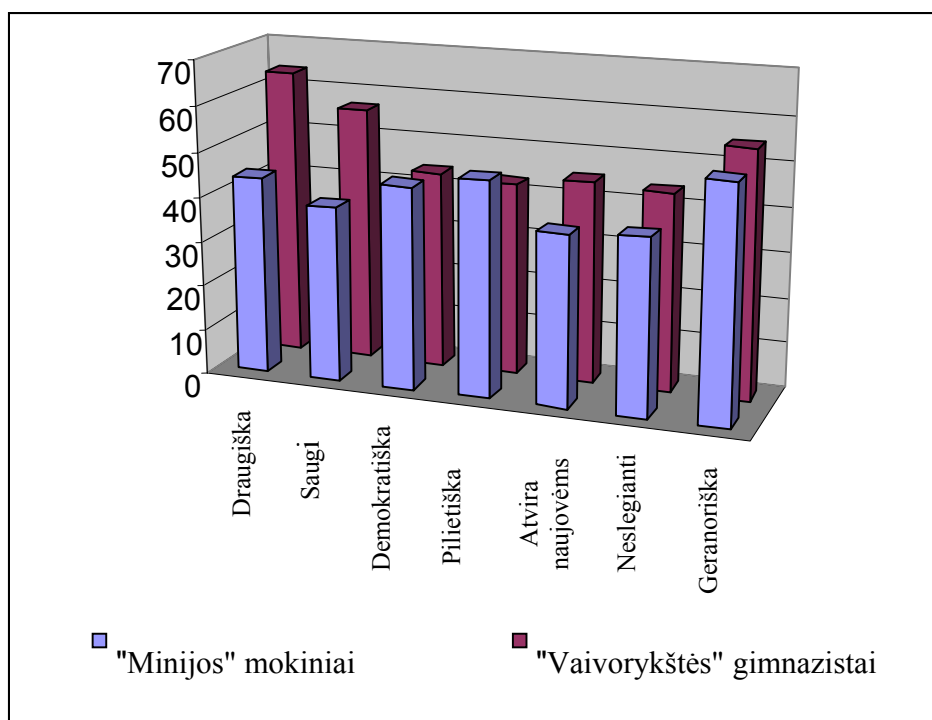

3 pav. Mokyklos aplinkos įtaka mokinių savivaldai, atsakymų palyginimas

Taip pat pastebima, jog „Vaivorykštės“ gimnazistai mažiau sureiškina sociokultūrinės aplinkos įtaką mokinių savivaldai, nei „Minijos“ mokiniai, anketose dominuojantys atsakymai buvo pateikti: „Nežinau“ arba „Ne“.

Literatūrinėje analizėje teigiama, kad aplinka įtakoja jaunos asmenybės formavimąsi ir kokiaje aplinkoje jis gyvena, tokios jo vertybės yra ugdomos. Tik saugi, demokratiška, pilietiška, geranoriška, atvira naujovėms, neslegianti, draugiška ir t.t. sociokultūrinė mokyklos aplinka suteikiant galimybes mokiniams, tėvams, pedagogams, švietimo administratoriams savarankiškai pasirinkti, tartis, priimti sprendimus. Mokyklos bendruomenė bendrai kuria mokyklos demokratiška atmosferą. Mokiniai laisvai ir atvirai kalbasi su mokytojais mokyklos gyvenimo klausimais. Demokratiškoje, pilietiškoje, saugioje, geranoriškoje ir t.t. aplinkoje vaikas gali laisvai išreikšti save ir dvasiškai tobulėti.

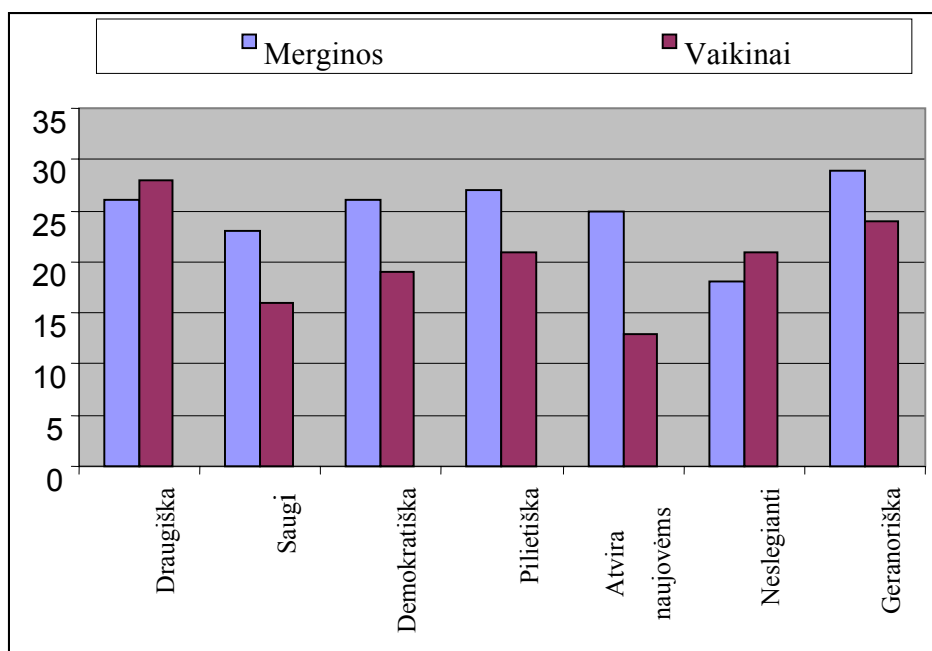
Tyrimu buvo siekiama sužinoti mokinių nuomonę, kaip jie galėtų apibūdinti savo mokyklos aplinką. Gauti rezultatai atsispindi 4 paveiksle.

4 pav. Mokyklos aplinkos apibūdinimas

Tyrimo duomenys rodo, kad didesnioji respondentų dalis savo mokyklos aplinką įvardijo kaip draugišką bei geranorišką. Tačiau galima pastebėti, jog gimnazistai savo mokykloje jaučiasi saugesni ją apibūdina kaip atviresnę naujovėms bei mažiau slegiančią, nei „Minijos“ vidurinės mokiniai. Analizuojant tyrimo rezultatus, pastebėta, jog kai kurie apklaustieji pateikė ir savo atsakymo variantus, „Minijos“ vidurinės mokyklos mokiniai mokyklos aplinką apibūdina kaip: nuobodi, slegianti, nedraugiška, monotoniška, šalta, nepriimanti jokių naujovių, viskas tas pats per tą patį. Panašius apibūdinimus pateikė ir gimnazijos mokiniai: juokinanti, slegianti, rūpestinga, nuobodi, nebendruojanti. Galima pabrėžti, jog tie respondantai, kurie mokyklos aplinką įvertino neigiamai ir kituose anketos klausimuose atsikleidė kaip pasyvūs stebėtojai ir nelinkę įsitraukti į mokyklos bendruomenės gyvenimą bei mokykloje veikiančias savivaldos institucijas. Mokiniai, kurie visiškai nepatenkinti savo mokyklos aplinka, sudaro labai mažą procentą apklaustųjų.

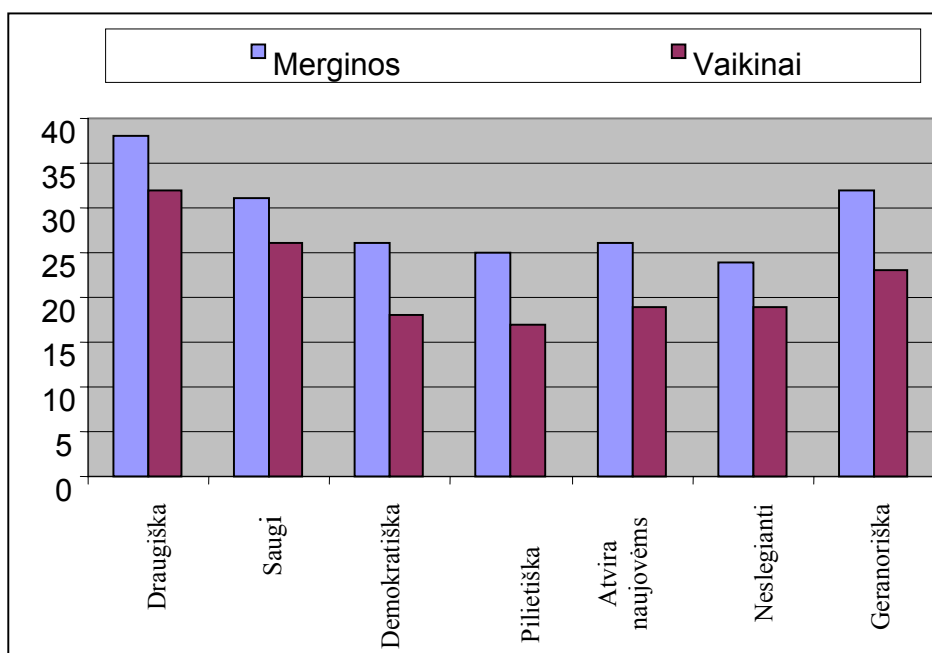
„Minijos“ vidurinės mokyklos merginų ir vaikų nuomonių sutapimai ir nesutapimai atsispindi 5 paveiksle.

5 pav. Mokyklos aplinkos apibūdinimas, respondentų pasiskirstymas pagal lytį

Teorinė literatūros analizė teigia, jog sociokultūrinė aplinka įtakoja jaunimo pilietiškumo formavimąsi. Saugi ir teigiama aplinka ugdo asmenybės, kaip gero ir pavyzdingo piliečio, bruožus. Kaip matyti iš pateiktų rezultatų, labiau merginos savo mokyklą laiko demokratišką bei pilietišką, tačiau daugiau vaikinių akcentavo, jog mokyklos aplinka yra draugiška ir neslegianti. Tačiau paradoksalu tai, jog vaikinai jaučiasi nesaugesni nei merginos. Tad galima daryti išvadą, jog mokykloje egzistuojančios problemos labiau įtakoja vaikinių nei merginų saugumo jausmą. Abi respondentų grupės, tik 3 proc. skirtumu, savo mokyklos nelaiko slegiančia. Tyrimo duomenų analizė rodo, kad labiausiai iš visų nurodytų mokyklos aplinkos apibūdinimų, respondentai akcentuoja draugiškumą ir geranoriškumą.

Analogiškai buvo atlikta ir „Vaivorykštės“ mokyklos respondentų duomenų analizė. Gauti duomenys atsispindi 6 paveiksle.

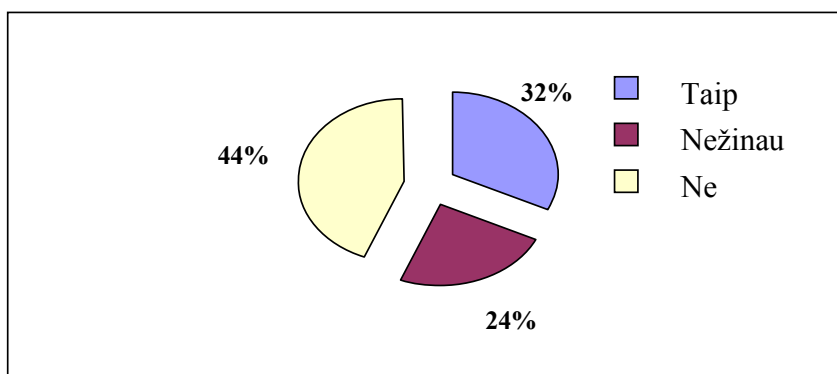

6 pav. Mokyklos aplinkos apibūdinimas, respondentų pasiskirstymas pagal lytį

Gauti duomenys atskleidė, jog „Vaivorykštės“ mokinės visiems pateiktiems mokyklos aplinkos apibūdinimams yra linkusios pritarti labiau, nei toje pačioje mokykloje besimokantys vaikinai. Taip pat pastebima, jog ir vaikinai ir merginos mažiausiai savo mokyklą laiko: demokratišką, pilietišką bei atvirą naujovėms.

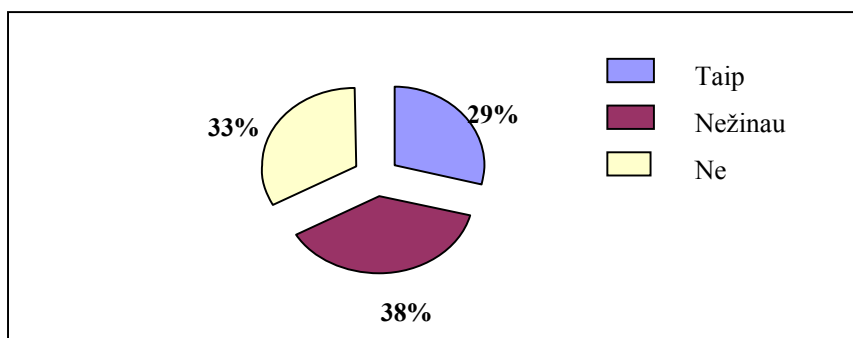
Teorinė literatūros analizė teigia, kad moksleivių demokratines nuostatas formuoja mokytojų darbo metodai, jų nusiteikimas nuolat diskutuoti su moksleiviais apie tai, ko jie mokosi ir kaip, bei mokytojų ir mokyklos vadovų požiūris į mokinių savivaldą.

Bet tyrimo duomenys parodė, jog „Minijos“ mokyklos mokiniai nėra patenkinti savo mokyklos vadovybės ir mokytojų požiūriu į mokinių savivaldą (žr. 7 paveikslą).

7 pav. Ar „Minijos“ mokyklos mokinius tenkina mokytojų požiūris, savivaldos klausimais

Atkreiptinas dėmesys, jog nemaža respondentų dalis, nežino ar juos tenkina mokyklos vadovybės ir mokytojų požiūris, mokinių savivaldos klausimais. Panaši situacija atsiskleidžia, analizuojant „Vaivorykštės“ gimnazistų anketų duomenys (žr. 8 paveikslą).

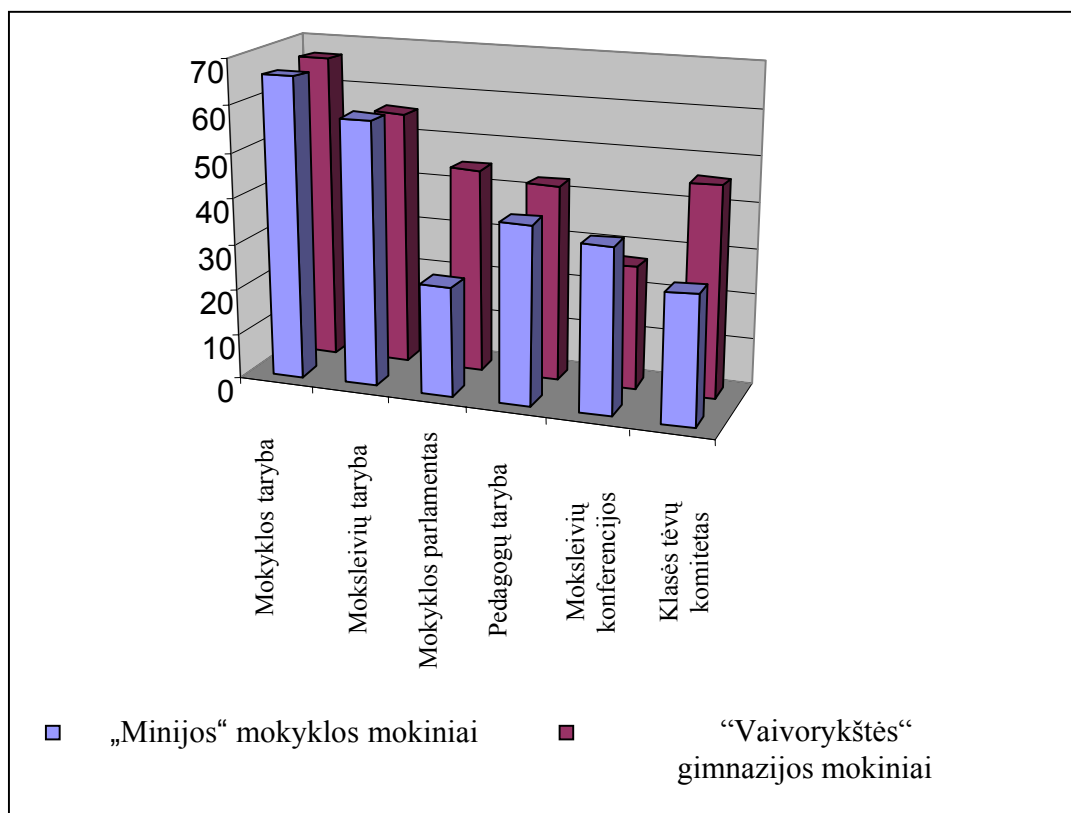
8 pav. Ar „Vaivorykštės“ mokinius tenkina mokytojų požiūris, savivaldos klausimais

Mokinių nežinojimą gal būt įtakoja tai, jog mokiniai patys pasyviai žvelgia į mokinių savivaldą, mokykloje nėra skatinamas ir vystomas bendradarbiavimas. Mokiniai mažai informuoti apie mokyklos vadovybės ir mokytojų vykdomą veiklą susijusia su mokinių savivalda.

Galima kelti prielaidą, jog abejuose mokyklose nėra aktyviai vystoma mokinių savivalda ir tarp mokinių ir mokytojų nevyksta glaudus dialogas. Tai patvirtina prielaidą, kad bendravimo ir bendradarbiavimo stoka neigiamai įtakoja mokyklos sociokultūrinės aplinkos kūrimąsi, auklėjimo procesą (pasaulėžiūros formavimąsi, patriotinį, dorovinį, drausminį, estetinį auklėjimą, mokinių organizacijų veiklą).

Tai, jog mokiniai nepakankamai informuoti apie mokykloje vykstančią savivaldą, atspindi respondentų atsakymai į pateiktą 4 anketos klausimą. Tyrimo dalyvių buvo klausama: „Kokias žinai

savivaldos institucijas, veikiančias tavo mokykloje“. Gauti duomenys pateikiami 9 paveiksle.

9 pav. Mokinių žinios apie savivaldos institucijas veikiančias mokykloje

Apžvelgus gautus rezultatus galima teigti, jog labiausiai mokiniai informuoti apie mokykloje veikiančią mokyklos tarybą. Tiriant literatūrinę analizę buvo atskleista, jog savivaldos institucija, kuri atstovauja mokiniams, mokytojams, tėvams (globėjams, rūpintojams), socialiniams partneriams ir vietos bendruomenei, įvardijama mokyklos taryba. Tad galima daryti išvadą, jog mokyklos vadovybė ir mokytojai didžiausią dėmesį skiria aukščiausiai mokyklos savivaldos institucijai, kuri telkia moksleivių, jų tėvų, pedagogų atstovus svarbiausiems mokyklos veiklos tikslams numatyti, uždaviniams spręsti. Nedidelis procentas apklaustųjų žino apie mokyklos parlamento veiklą. Galima pastebėti, jog „Minijos“ mokyklos mokinių yra beveik dvigubai mažiau nei „Vaivorykštės“ gimnazijos mokinių, žinančių apie mokyklos parlamento egzistavimą. Galima daryti išvadą, jog mokiniams nėra aktuali galimybė išsirinkti savo atstovą, susikurti savo taisykles ir nuostatus bei įkurti valstybę už kurią jie yra atsakingi. Taip pat galima teigti, jog veikiančio parlamento veikla nėra efektyvi, nes kaip atskleidžia teorinės literatūros analizė, viena iš pagrindinių parlamento veiklos kryptių yra - atstovauti moksleivių interesus. „Vaivorykštės“ gimnazistai mažiausiai informuoti apie moksleivių konferencijas (susirinkimus).

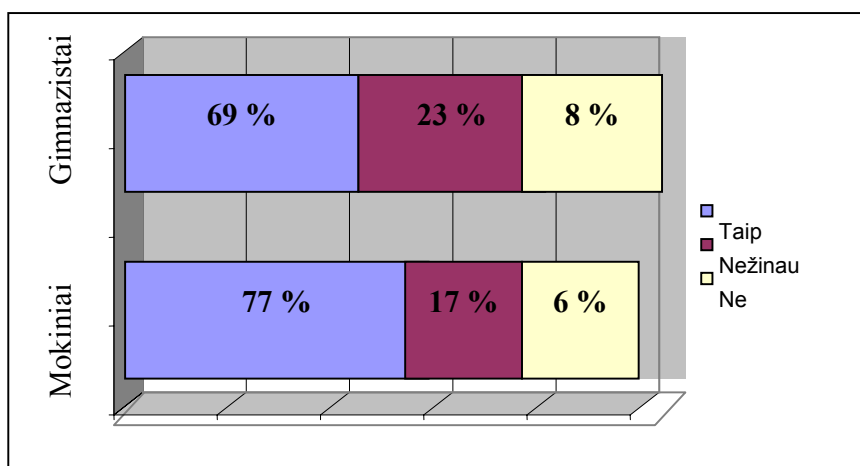
Susirinkimai, tai galimybė mokiniams ateiti savo noru, kiekvienas dalyvis turi teisę išsakyti savo nuomonę.

Mokykloje mokiniams turi būti sudaroma galimybė spręsti savo problemas per savo atstovus, o ne kiekvienam tiesiogiai bendrauti su mokyklos administracija ar savivaldybės, kitos institucijos atstovais.

3.3. Mokinių dalyvavimas savivaldoje

Savivalda mokyklose funkcionuoja kaip mokymo forma, kaip asmenybės ugdymo metodas ir kaip mokinių saviraiškos erdvė. Mokyklos savivaldos tikslas – sukurti demokratinį, humanišką mokyklos gyvenimą, sudaryti galimybes moksleivių savarankiškumui, kūrybiškumui bei iniciatyvai plėtoti.

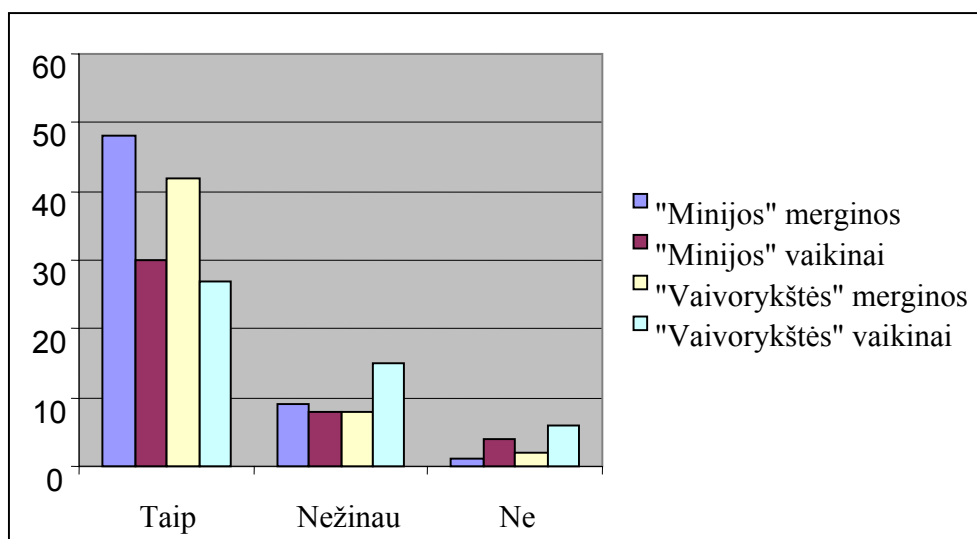
Mokinių poziciją ar jiems patiems reikalinga mokinių savivalda atskleidžia 10 paveiksle pateikti duomenys.

10 pav. Ar mokinių savivalda yra reikalinga

Tyrimo metu surinkti duomenys atskleidė, jog mokiniai savivaldą vertina gan pozityviai, labiau negatyvų požiūrį į mokinių savivaldą išreiškiantys vertinimai kur kas mažesni. Todėl galima teigti, kad didesnis respondentų procentas, suvokia savivaldos svarbą jų mokyklos gyvenime. Nežinančių ar mokinių savivalda yra reikalinga sudarė didesnę apklaustųjų dalį, nei manančių, jog ji yra nereikalinga.

Analizuojant respondentų duomenys pagal lytį pastebima, jog „Minijos“ mokyklos mokinės labiausiai pabrėžia savivaldos reikšmę (žr. 11 paveikslą).

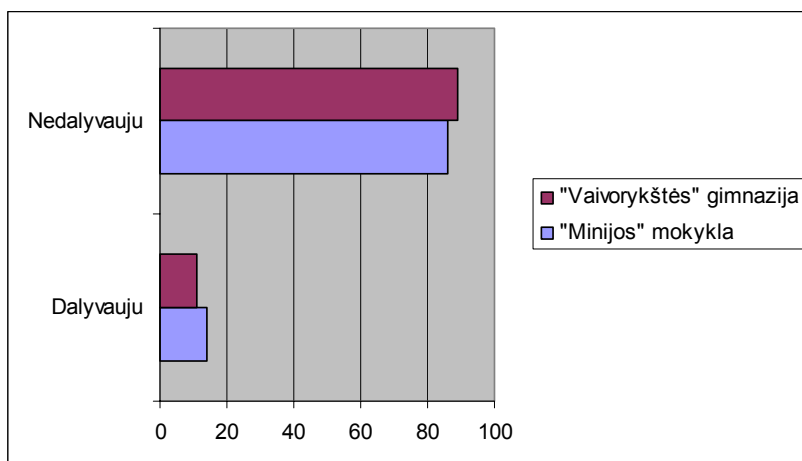
11 pav. Ar mokinių savivalda yra reikalinga, skirstymas pagal lytį

Tačiau apibendrinti duomenys atskleidė, kad „Vaivorykštės“ gimnazijos vaikinai mažiausiai pritaria mokinių savivaldos reikalingumui, tačiau sudaro didžiausią procentą respondentų teigiančių, jog savivalda yra iš vis nereikalinga arba dar nežino jos svarbos. Galima daryti išvadą, jog iš visų tyrime dalyvavusių mokyklų „Vaivorykštės“ gimnazijos vaikinai, mažiausia save realizavę savivaldos institucijų veikloje arba jiems mažiausiai rūpi savivaldos keliami tikslai ir uždaviniai.

Teorinė literatūros analizė teigia, kad kiekvienas mokinys mokykloje turi atlikti keletą visuomeninių vaidmenų, todėl mokiniai yra pratinami projektuoti, organizuoti renginius, išsakyti ir apginti savo nuomonę, aktyviai įsitraukti į mokinių savivaldą. Savivalda – itin svarbi mokyklos gyvenimo struktūra. Ji padeda mokiniams ugdytis praktinės veiklos gebėjimus, nes tik praktiškai organizuotos priemonės didina mokinių, mokytojų bei tėvų demokratinės gyvensenos patirtį.

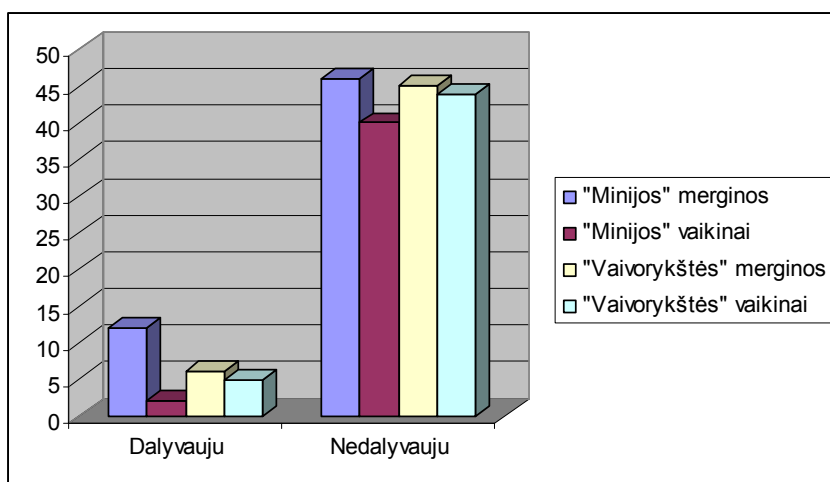
Nors didesnis procentas respondentų pripažįsta, jog mokinių savivalda yra reikalinga, bet remiantis tyrimo rezultatais galima teigti, jog mokiniai patys gan pasyviai įsitraukia bei dalyvauja mokyklos savivaldos institucijų veikloje (žr. 12 paveikslą).

12 pav. *Dalyvavimo mokyklos savivaldos veikloje pasiskirstymas*

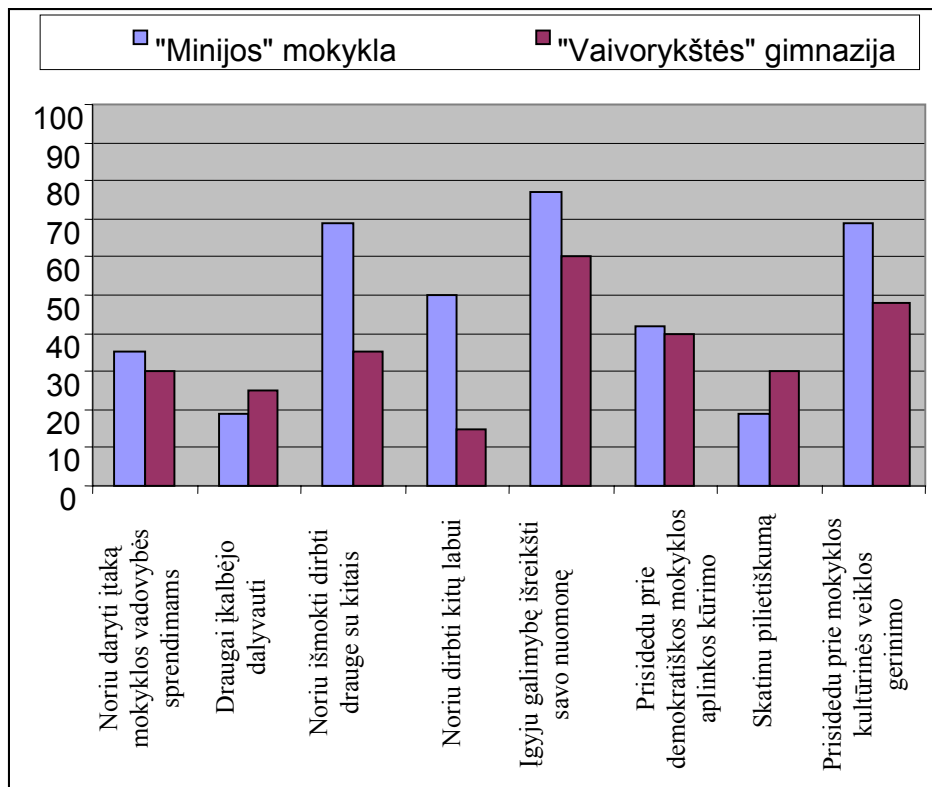
Kaip rodo tyrimo rezultatai, abiejų mokyklų mokinių pasiskirstymas pagal dalyvavimą ir nedalyvavimą savivaldoje yra labai panašus. Vertindami savo dalyvavimą mokyklos mokinių savivaldos veikloje ir pateikdami atsakymus į klausimą „Ar Jūs dalyvaujate savo mokyklos savivaldos veikloje?“, tik 14 proc. respondentų patvirtino dalyvavimą organizacijos savivaldoje, kai tuo tarpu net 86 proc. respondentų teigia nedalyvaujantys mokyklos savivaldos veikloje. Galima pastebėti, jog didesnioji dalis merginų aktyviau dalyvauja mokyklos savivaldoje nei vaikinių. Gauti rezultatai atsispindi 13 paveiksle.

13 pav. *Dalyvavimo mokyklos savivaldos veikloje pasiskirstymas, pagal lytį*

Taip pat 13 paveiksle matyti, jog aktyviausiai mokinių savivaldos veikloje dalyvauja „Minijos“ mokyklos mokinės. Tad galima teigti, jog mokyklos vadovybė ir mokytojai nepakankamai nuteikia ugdytinius, aktyviai bei pozityviai dalyvauti mokyklos bendruomenės kūrime ir savivaldoje.

Taip pat tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti priežastys kodėl mokiniai dalyvauja mokinių savivaldoje. Gauti rezultatai atsispindi 14 paveiksle.

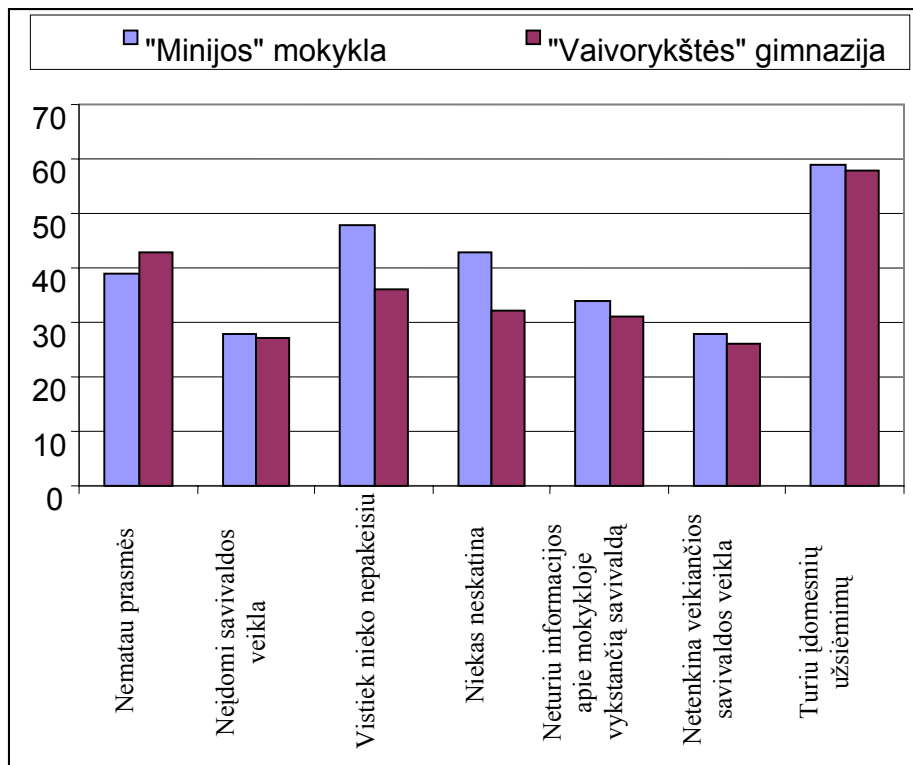

14 pav. Priežastys dėl kurių respondentai dalyvauja mokyklos savivaldoje

Teorinė literatūros analizė teigia, jog moksleiviai turi įgyti keletą esminių įgūdžių: mąstymo, problemų sprendimo, savo teisių ir nuomonės išsakymo, bendradarbiavimo, bendravimo su žmonėmis, pilietiškumo skatinimo, nes tik tuomet jie bus pažangūs ir galės siekti teigiamų rezultatų. Praktiniams gebėjimams ir įgūdžiams susidaryti plačiausių galimybių teikia pats mokyklos gyvenimas, ypač įvairios savivaldos sritys. Pagal pateiktus tyrimo duomenis matoma, jog viena iš pagrindinių priežasčių skatinančių abiejų mokyklų mokinius dalyvauti mokinių savivaldoje, tai galimybė išreikšti savo nuomonę. Pastebima, jog „Minijos“ mokyklos mokiniai mažiau suinteresuoti skatinti pilietiškumą mokykloje, tačiau aktyvesni dirbdami kitų labui. Tyrimas atskleidė, jog abiejų mokyklų respondentai akcentavo, galimybę prisidėti prie demokratiškos mokyklos aplinkos kūrimo, prisidėti prie mokyklos kultūrinės veiklos gerinimo bei pareiškė norą išmokyti dirbti drauge su kitais. Priežastys dėl kurių mokiniai mažiausiai įsitraukia į mokinių savivaldą, tai - patrauklūs savivaldos tikslai (15 proc. „Minijos“ mokyklos mokinių ir 25 proc. „Vaivorykštės“ gimnazistų). Ir žinojimas, jog nuo jų daug kas priklauso, taip mano 15 proc.

vidurinės mokyklos mokinių ir 10 proc. gimnazistų. Tad galima daryti išvadą, jog mokiniams nėra suteikta galimybė, įtakoti mokyklos vadovų bei mokytojų sprendimus ir mokinių savivalda tam tikrais aspektais veikia tik formaliai.

Taip pat tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti priežastys, dėl kurių respondentai nenori dalyvauti mokinių savivaldoje. Gauti duomenys pateikiami 15 paveiksle.

15 pav. Priežastys dėl kurių respondentai nedalyvauja mokyklos savivaldoje

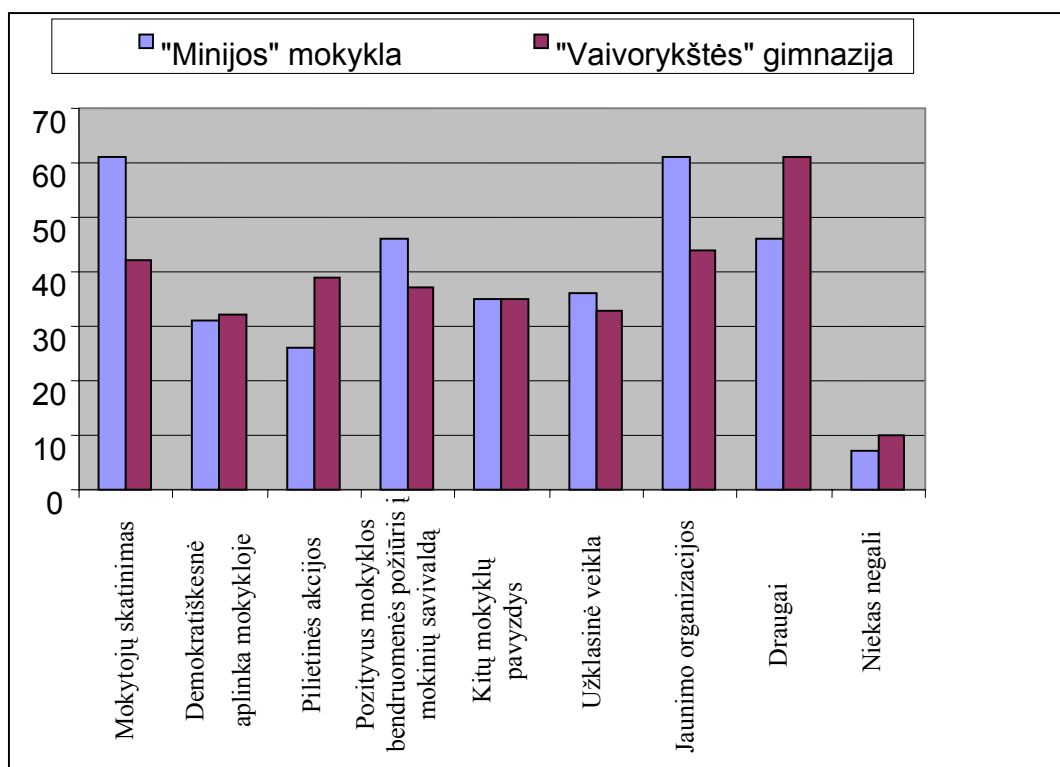
Viena iš pagrindinių priežasčių kodėl mokiniai nedalyvauja mokinių savivaldoje, ją nurodė daugiau nei puse respondentų, yra – įdomesnio užsiėmimo turėjimas. Tad galima kelti prielaidą, jog mokiniams nėra įdomi mokinių savivaldos veikla, jie nemato galimybių save šioje veikloje realizuoti. Tad nemažas procentas respondentų būtent taip ir įvardijo savo nedalyvavimo savivaldoje priežastį – neįdomi savivaldos veikla. Iš respondentų atsakymų matoma, jog „Minijos“ mokiniai mažiau informuoti apie jų mokykloje vykstančią savivaldą. Iš tyrimo gautų duomenų galima kelti prielaidą, jog respondentai gan pesimistiškai žvelgia į galimybę mokykloje keisti nusistovėjusią tvarką. Net puse respondentų iš vis nemato prasmės dalyvauti mokinių savivaldoje. Tad galima daryti išvadą, jog toks respondentų atsakymų pasiskirstymas rodo, kad iš tiesų mokyklose nemažai daliai mokinių niekas neįdomu, jie – abejingi viskam, kas vyksta, nerodo jokios iniciatyvos, bijo ar nenori atsakomybės. Kiti mokiniai mieliau renkasi

įdomesnį užsiėmimą pagal savo interesus už mokyklos ribų. Mokinių nedalyvavimą mokyklos mokinių savivaldoje galima sieti ir su realių galimybių nebuvimu, nes į mokyklos tarybą renkami 2,3, kartais 5 ar 7 nariai. Todėl visiškai suprantama, kad į mokyklos mokinių tarybą patenka tik labiausiai aktyvūs ir ne visada puikiai ar gerai besimokantys mokiniai. Tuo tarpu mažiau motyvuoti mokiniai dažniausiai apskritai lieka be jokios veiklos ar papildomų pareigų tiek klasėje, tiek ir mokykloje ar už jos ribų.

Galima išskirti kelis atsakymo variantus, kuriuos pateikė patys mokiniai. Priežastys dėl kurių jie nenori dalyvauti yra: neturi pakankamai laiko, tingi, neturi pasiūlyti naujų minčių, nedalyvauja, nes mokykloje yra naujokė, bijo, nepatinka ten esantys žmonės.

Literatūrinėje analizėje teigiama, jog didelę įtaką mokinių savivaldos susiformavimui bei raiškai turi ne tik pačių mokinių, bet ir mokytojų (tarp jų klasės vadovų) požiūris, kaip apskritai vertinama mokinių savivalda. Kad mokyklos taptų atsakingomis ir nuolat atsinaujančiomis institucijomis, kokios ir turi būti, jose dirbantys mokytojai turi ne tik tikslingai įsitraukti į atsinaujinimo procesą bei sudominti juo ugdytinį.

Siekiant sužinoti kas galėtų paskatinti moksleivius aktyviau dalyvauti mokinių savivaldoje, respondentams anketoje buvo užduotas toks klausimas: „Kas, tavo nuomone, galėtų paskatinti moksleivius aktyviau dalyvauti mokinių savivaldoje“. Gautų atsakymų duomenys atsispindi 16 paveiksle.

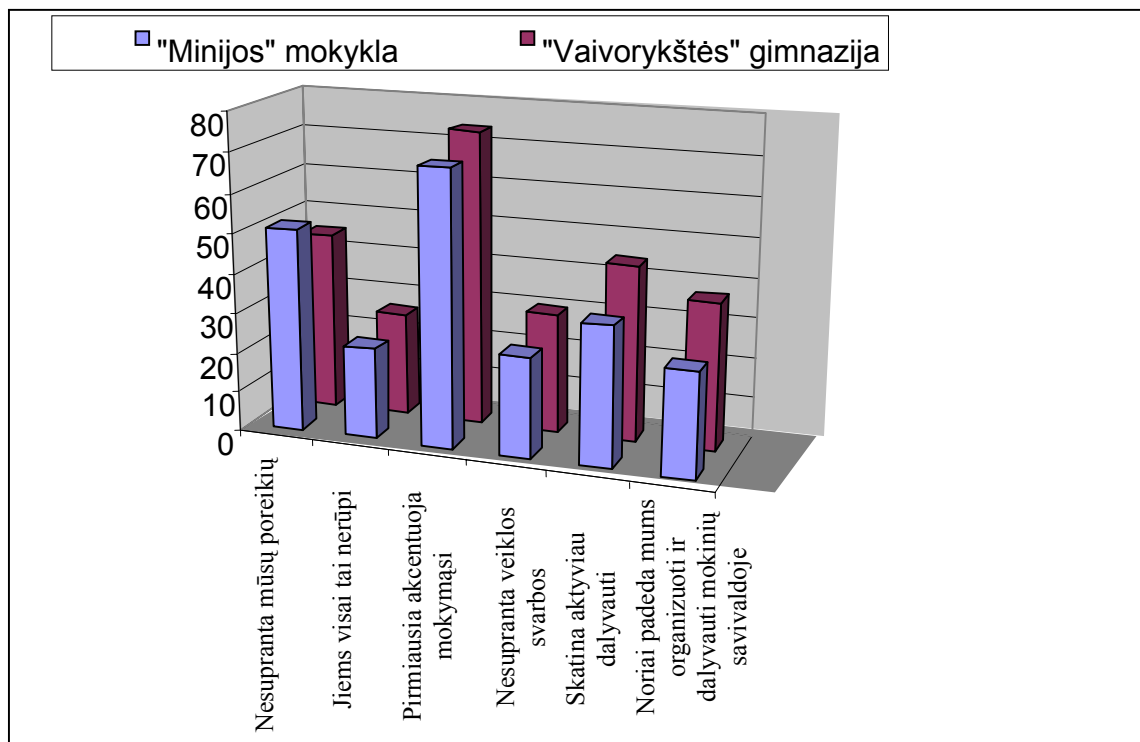
16 pav. Mokinių aktyvesnio dalyvavimo savivaldoje, skatinimo galimybės

Tyrimo rezultatai rodo, jog mokiniai visgi tikisi mokytojų aktyvesnio skatinimo dalyvauti mokinių savivaldoje. Literatūrinėje analizėje buvo teigiama, kad mokytojai turi padėti moksleiviams įsisąmoninti, kad demokratijos kūrimas šeimoje, bendruomenėje, tautoje, valstybėje, pasaulyje - tai asmeninė kiekvieno iš mūsų užduotis, rūpestis ir atsakomybė. Taip pat didesnioji dalis respondentų mano, jog skatinti aktyviau dalyvauti galėtų jaunimo organizacijos. Pastebima, jog vienodas procentas apklaustųjų, priešastį skatinančią aktyviau dalyvauti mokyklos savivaldoje įvardijo – teigiamą kitų mokyklų pavyzdį. Tad galima kelti prielaidą, jog mokyklos tarpusavyje nekonkuruoja ir mokiniai linkę palaikyti draugiškus santykius bei bendradarbiauti. Kadangi abejuose mokyklose išrinktas mokyklos prezidentas ir veikia prezidentūra, o jos viena iš veiklos krypčių yra bendradarbiavimas su panašiomis moksleivių organizacijomis, gal būt tai įtakojo teigiamą mokinių požiūrį. Draugų skatinimas abiejų mokyklų respondentams yra svari priešastis įsitraukti į mokyklos gyvenimą bei savivaldą. Tik maža dalis respondentų mano, jog niekas negali paskatinti moksleivius aktyviau dalyvauti mokinių savivaldoje. Taip pat galima pastebėti, jog mažiausiai įtakos daro: pilietinio ugdymo pamokos, kas prieštarauja literatūros analizėje iškeltam teiginiui, jog pilietinio ugdymo pamokos, siekia ugdyti sąmoningus piliečius, suprantančius savo teises ir pareigas, gebančius konstruktyviai dalyvauti nuolat kintančios visuomenės gyvenime bei aktyviai įsitraukti į savivaldos veiklą. Politikai, tėvai ir vietos savivaldos atstovai įvardijami

kaip mažiausiai skatinantys jaunimą.

Analizuojant tyrimo duomenys, galima daryti išvadą, jog mokyklos bendruomenė nepakankamai skatina mokinius dalyvauti savivaldoje ir savarankiškai organizuoti veiklą, gal būt tai įtakoja nepakankamas žinojimas apie mokinių savivaldą arba netinkama informacijos sklaida.

Kaip parodė ankstesnė tyrimo analizė, galima išskirti dvi pagrindines mokinių nedalyvavimo savivaldoje priežastys – nepakankamas skatinimas ir mokiniai dažniau savo nedalyvavimą sieja su įdomesniais užsiėmimais. Tolimesni tyrimo duomenys atskleidė, jog viena iš pagrindinių mokinių nedalyvavimo priežasčių tampa per didelis mokymosi krūvis ir mokyklos bendruomenės narių akcentavimas, jog pirmiausia reikia mokytis (žr. 17 paveikslą).

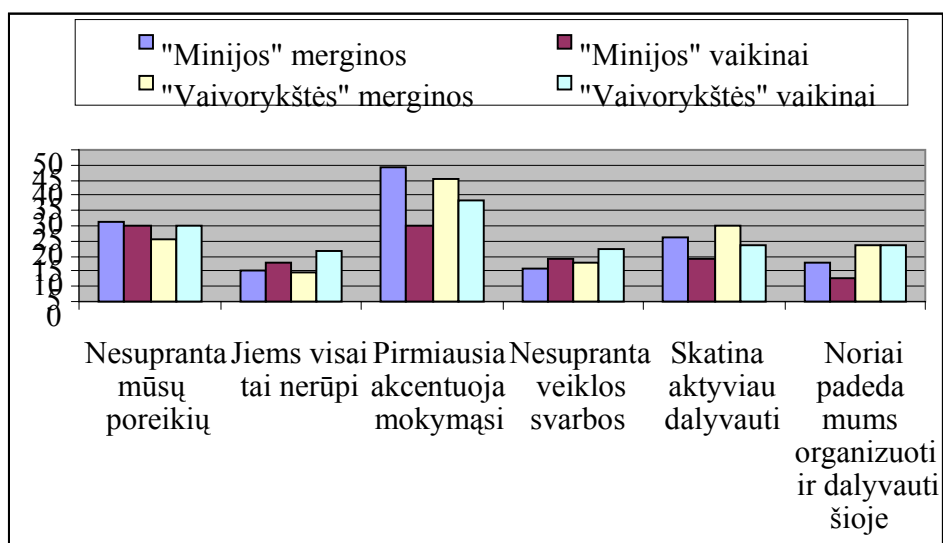

17 pav. Bendruomenės narių skatinimas

Kaip ir buvo minėta, didžiausiais procentais respondentų į jiems užduotą klausimą: „Kaip, tavo nuomone, mokyklos bendruomenės nariai (draugai, tėvai, mokytojai, vadovai) skatina dalyvavimą visuomeninėje veikloje) atsakė, jog pirmiausia jie akcentuoja mokymąsi. Analizuojant tyrimo duomenys, pastebima, jog mokiniai jaučiasi nesuprasti. Teiginiui, jog mokyklos bendruomenės nariai nesupranta mokinių poreikių pritarė 51 proc. „Minijos“ mokyklos mokinių ir 45 proc. „Vaivorykštės“ mokinių. Tačiau galima pastebėti, jog mažesnioji respondentų dalis teigia, jog mokyklos bendruomenei nerūpi

savivaldos veikla ir nesupranta veiklos svarbos. Tad galima daryti išvadą, jog mokiniai nėra priešišškai nusiteikę mokyklos bendruomenės atžvilgiu ir sustiprinus dialogą tarp dviejų šalių, galima pasiekti teigiamų rezultatų. Taip pat iš pateiktų rezultatų matome, jog „Vaivorykštės“ mokyklos bendruomenės nariai labiau skatina mokinius aktyviau dalyvauti savivaldoje ir noriai padeda organizuoti jos veiklą.

Analizuojant respondentų duomenys pagal lytį pastebima, jog „Minijos“ mokyklos mokinės labiausiai pabrėžia, jog mokytojai ir tėvai pirmiausia akcentuoja mokymąsi ir tik po to ištraukti į savivaldos veiklą (žr. 18 paveikslą).

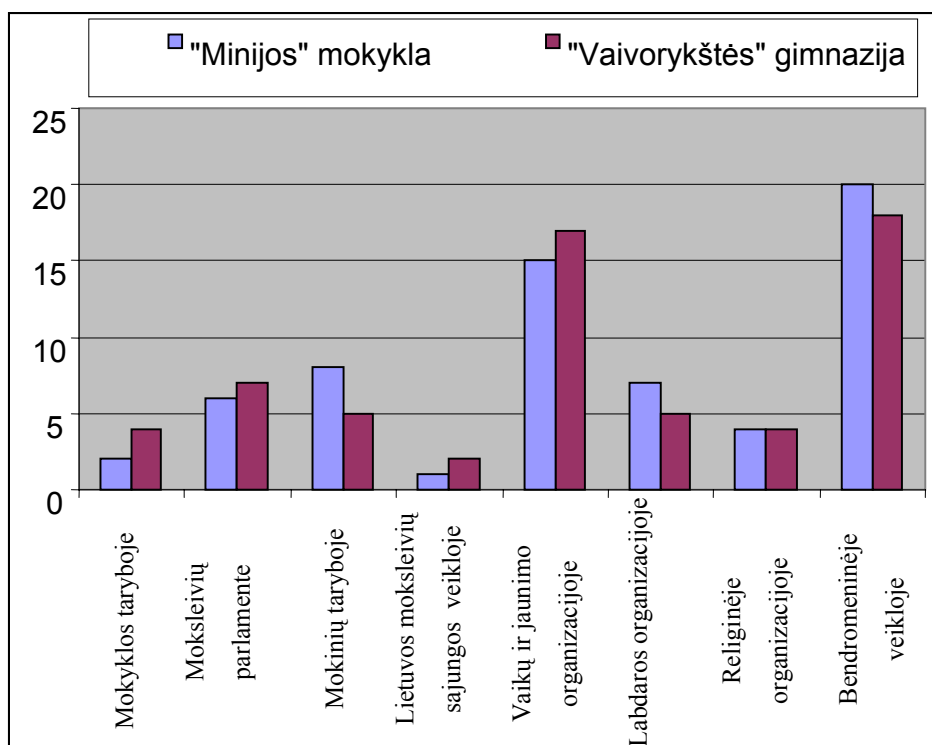

18 pav. Bendruomenės narių skatinimas, respondentų pasiskirstymas pagal lytį

Tyrimo rezultatai rodo, jog daugiausia manančių, jog mokyklos bendruomenės nariai nesupranta veiklos svarbos, savivaldos veikla mokyklos bendruomenei visai nerūpi ir jie nesupranta jų poreikių, yra „Vaivorykštės“ gimnazijos vaikinai. Galima pastebėti, jog daugiau skatinimo dalyvauti savivaldoje ir visuomeninėje veikloje susilaukia abiejų mokyklų merginos.

Literatūrinė teorijos analizė parodė, svarbu kad kiekvienas mokinys dalyvautų savivaldoje ar bent vienoje visuomeninėje organizacijoje. Vaikas juos gali rinktis pagal savo pomėgius ir gabumus. Dalyvaudamas savivaldoje ar organizacijų veikloje vaikas ugdomi moralines savybes, formuoja savo vertybių pasaulį bei ruošiasi tapti demokratinės visuomenės piliečiu.

Tyrimo duomenys leidžia teigti, jog mokiniai gan pasyviai dalyvauja ne tik mokyklos savivaldos institucijų, bet ir visuomeninių organizacijų veikloje (žr. 19 paveikslą).

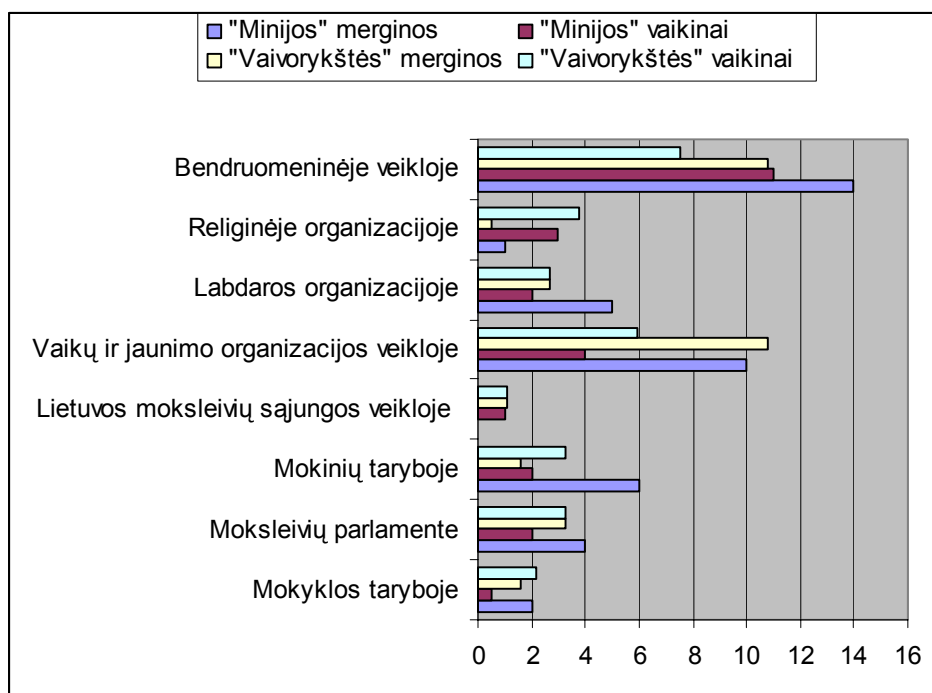

19 pav. Respondentų dalyvavimas savivaldos institucijų ir visuomeninių organizacijų veikloje

Duomenys rodo, jog mokinių, dalyvavusių bendruomeninėje veikloje bei vaikų ir jaunimo organizacijoje, sudaro didžiąją apklaustųjų dalį. Galima daryti išvadą, kad toks mokinių pasiskirstymas pagrindžia nuostatą, kad mokiniai kur kas aktyviau dalyvauja savivaldos veikloje visuomenės nei mokyklos mastu. Tikėtina, kad tokį mokinių pasirinkimą sąlygoja noras būti pripažintam ne tik bendraamžių, bet ir kitų amžiaus grupių bendramokslių ar tiesiog platesnės veiklos galimybių, o kartais tiesiog vedami noru išgarsėti ar realizuoti savo lyderio, organizatoriaus ar vadovo vaidmenis. Tyrimo duomenys atskleidžia, jog mažiausiai mokiniai dalyvauja Lietuvos moksleivių sąjungos veikloje. Tačiau abiejų mokyklų mokiniai vienodai dalyvauja religinėje organizacijoje.

Išsamesnė duomenų analizė skirstant respondentus pagal lytį atsispindi 20 paveiksle.

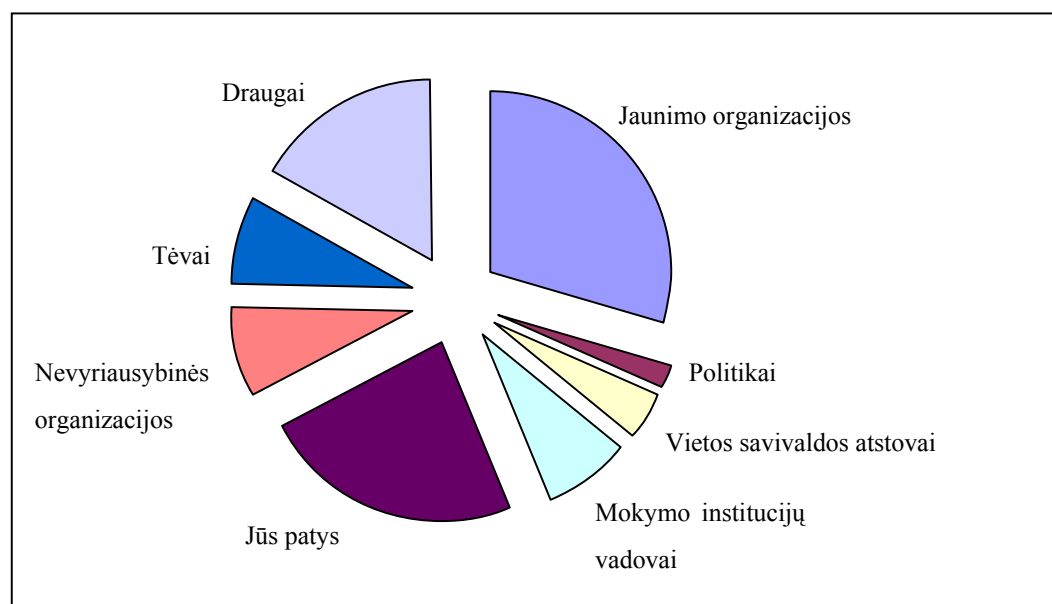

20 pav. Respondentų dalyvavimas savivaldos institucijų ir visuomeninių organizacijų veikloje, pasiskirstymas pagal lytį

Kaip matoma iš pateiktų rezultatų, aktyviausios yra „Minijos“ mokyklos mokinės, jos labiausiai įsitraukusios į mokyklos savivaldos institucijų bei visuomeninių organizacijų veiklą. Tačiau mokyklos savivaldos institucijose pasyviausiai dalyvauja tos pačios mokyklos vaikinai. Lyginant anksčiau tyrime pateiktus duomenis ir 20 paveiksle gautus rezultatus, galima kelti prielaidą, jog „Minijos“ mokyklos vaikinai nenoriai įsitraukia į mokyklos savivaldos veiklą dėl to, jog mokyklos bendruomenės nariai nesupranta jų poreikių.

Teorinė literatūros analizė atskleidė, jog dalyvavimas savivaldoje ir organizacinėje veikloje susiję su tokiu svarbiu socialinės gerovės bruožu kaip pasitikėjimas žmonėmis, visuomene. Tad labai svarbu ne tik ugdyti vaiką, bet ir tinkamai jam atstovauti. Būtina susimąstyti koks pavyzdys rodomas jaunai, besiformuojančiai asmenybei. Tyrimu siekiama sužinoti kas, jaunimo nuomone, geriausiai atstovauja jų interesus. Gauti duomenys atsispindi 21 paveiksle.

21 pav. Respondentų nuomone kas geriausiai atstovauja jų interesus

Tyrimo duomenys rodo, jog daugiausia respondentų mano, jog geriausiai jaunimo interesus atstovauja jaunimo organizacijos, taip mano 78 proc. apklaustųjų mokinių. Antroje vietoje mokiniai išskyrė patys save 63 proc. Tad galima daryti išvadą, jog mokiniai demonstruoja aukštą pasitikėjimo savo žiniomis ir galimybių lygį, reikalingam sėkmingam savo nuomonės išsakymui bei apgynimui. Galima daryti prielaidą, jog jie mano, kad labai daug kas priklauso nuo jų pačių stengimosi ir veikimo. Analizuojant duomenis pastebima, jog respondentų nuomone, vienodai jų interesus atstovauja: tėvai 21 proc., nevyriausybines organizacijos 21 proc. bei mokymo institucijų vadovai 21 proc. Kiek mažiau apklaustųjų teigia, jog geriausiai jų interesus atstovauja draugai, tai sudaro 45 proc. Mažiausiai apklaustųjų pritarimo sulaukė vietos savivaldos atstovai 11 proc. ir politikai 6 proc.

Išanalizuoti tyrimo duomenys, patvirtino hipotezę, kad sociokultūrinė aplinka turi poveikį mokinių savivaldai. Tyrimo duomenys atskleidžia ir tai, jog sociokultūrinė aplinka nėra viena iš pagrindinių priežasčių, įtakančių mokinių savivaldą. Mokinių aktyvesnį dalyvavimą įtakoja: motyvacijos kėlimas, įdomiau pateikti savivaldos tikslai ir uždaviniai, mažesnis mokymosi krūvis, tikslesnė informacijos sklaida ir t.t.

Dėl mažos respondentų imties pateiktos išvados reprezentuoja tik Gargždų „Minijos“ ir „Vaivorykštės“ gimnazijos respondentus, dalyvavusius šiame tyrime, nepretenduodamos į apibendrinančias išvadas visos šalies mastu.

IŠVADOS

1. Analizuojama aktuali švietimo problema – sociokultūrinės aplinkos vaidmuo mokinių savivaldai. Aplinka – žmogaus ugdymo veiksnys: gamtinių, geografinių, klimatinių, socialinių, kultūrinių sąlygų visuma, kurioje gyvena individas ar žmonių grupė. Ugdytinį supa buitinė, socialinė ir kultūrinė aplinka. Daug mokslininkų atkreipia dėmesį į ypatingą aplinkos įtaką vaiko asmenybės formavime, kur vaikas nėra pasyvus stebėtojas. Jis pats veikia jį supančią aplinką ir yra jos veikiamas. Pedagogai perima sociologijos terminą, ir jis žymi visą auklėjimo (siaurąją prasme) procesą (pasaulėžiūros formavimąsi, patriotinį, dorovinį, drausminį, estetinį auklėjimą, mokinių organizacijų veiklą). Plačiąją prasme socializacija reiškia visą bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo, asmenybės formavimo procesą rengiant individą savarankiškam gyvenimui visuomenėje.

2. Sociokultūrinė aplinka įtakoja jaunimo pilietiškumo, demokratiškumo, tautiškumo formavimąsi. Saugi ir teigiama aplinka ugdo asmenybės, kaip gero ir pavyzdingo piliečio, bruožus. Mokiniai yra mokyklos bendruomenės dalis. Jiems būdingi sąlyginai savarankiški tikslai, darbai, tarpusavio santykiai, kurie labiausiai atsikleidžia savivaldos veikloje. Demokratiškoje, pilietiškoje, saugioje aplinkoje vaikas gali laisvai išreikšti save ir dvasiškai tobulėti. Sociokultūrinės aplinkos poveikis mokinių dorovinei ir pilietinei brandai yra neabejotinas.

3. Siekiant ugdyti moksleivių, būsimųjų piliečių, gebančių gyventi aktyvų bei pilnavertį gyvenimą demokratinėje visuomenėje, bendravimo bei bendradarbiavimo kultūrą svarbus vaidmuo tenka mokyklos savivaldai, kuri yra vienas iš svarbiausių mechanizmų, padedančių įgyvendinti socialines mokyklos funkcijas. Palyginus dalyvavusių ir nedalyvavusių mokyklos mokinių savivaldos veikloje mokinių požiūrius, išryškėjo, kad iš esmės dalyvavimas savivaldoje vertinamas teigiamai, savivaldos reikalingumui mokykloje pritarė 77 proc., tačiau dėl specifinių savivaldos struktūros reikalavimų, dėl per didelio užimtumo, nenoro ar abejingumo, įdomesnio užsiėmimo turėjimo, informacijos stokos tik 14 proc. respondentų patvirtino dalyvavimą mokyklos savivaldoje, kai tuo tarpu net 86 proc. respondentų teigia nedalyvaujantys mokyklos savivaldos veikloje. Tarp dalyvavimą savivaldoje skatinančių veiksnių matoma lyties įtaka – merginos visur dalyvauja aktyviau. Išanalizuoti tyrimo duomenys, patvirtino hipotezę, kad sociokultūrinė aplinka turi poveikį mokinių savivaldai, tačiau nemažas procentas tyrime dalyvavusių mokinių nežino ar sociokultūrinė aplinka turi įtakos mokinių savivaldai.

REKOMENDACIJOS PEDAGOGAMS

1. Mokinių dalyvavimo savivaldoje skatinimą labiau sieti su pačių mokinių motyvacija bei atsakomybe. Leidžiant aktyviau prisidėti prie mokyklos sprendimų priėmimo.
2. Stiprinti mokinių iniciatyvumą, savarankiškumo ir bendravimo, grįsto savitarpio supratimu, skatinimu.
3. Tolerantiškai žvelgti į mokinių siūlomas naujoves, tokiu būdu kartu prisidedant prie atviros besikeičiančios mokyklos kūrimo.
4. Tikslingiau informuoti mokinius apie jų teises ir galimybes aktyviau įsitraukiant į mokinių savivaldą. Konferencijų (susirinkimų) metu pristatyti mokyklos savivaldos institucijų vykdomą veiklą, bei pateikti veiklos ataskaitas.
5. Įsigilinti ir išanalizuoti mokinių lūkesčius ir poreikius.
6. Įdomesne forma pateikti mokiniams būdus ir galimybes aktyviau dalyvauti mokinių savivaldoje.

REKOMENDACIJOS MOKYKLOS VADOVAMS

1. Aktyviau prisidėti prie demokratiškesnės, laisvesnės, tolerantiškesnės, pilietiškesnės mokyklos sociokultūrinės aplinkos kūrimo.
2. Gerinti dialogą tarp mokytojų ir mokinių.
3. Aktyviau įsitraukti į visuomeninę veiklą bei pilietines akcijas, tokiu būdu skatinant mokyklos bendruomenę vienyti ir dirbti komandoje.
4. Gerinti tarp institucinių organizacijų bendradarbiavimą įtraukiant mokinius į prasmingą bei naudingą veiklą (pvz.: savanorystę).

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo tema yra aktuali, nes sociokultūrinis aplinkos vaidmuo mokinių savivaldos veikloje dar nėra plačiai ištirtas. Didžiąją laiko dalį, vaikas praleidžia mokykloje, o mokyklos sociokultūrinė aplinka turi didelę reikšmę mokinio asmenybės raidai. Tad svarbu įsigilinti į aplinkos svarbą jaunos asmenybės vystymuisi bei reikšmę mokinių savivaldai.

Objektas: sociokultūrinės aplinkos vaidmuo įgyvendinant mokinių savivaldą.

Hipotezė: sociokultūrinė aplinka turi poveikį mokinių savivaldai.

Darbo tikslas: ištirti mokinių požiūrį į sociokultūrinės aplinkos svarbą mokyklos savivaldai.

Darbo uždaviniai:

1. Apžvelgti mokslinę, pedagoginę ir kitą literatūrą nagrinėjamos problemos aspektu
2. Atskleisti sociokultūrinės aplinkos sąvoką bei svarbą.
3. Ištirti mokinių savivaldos vaidmenį mokyklos sociokultūriniame gyvenime.
4. Pateikti rekomendacijas pedagogams ir mokyklos vadovams siekiantiems bendradarbiauti su mokinių savivalda.

Tyrimo metodai:

- Mokslinės literatūros lyginamoji analizė (G. Kvieskienė, I. Zaleskienė, A. Poviliūnas, V. Korotovas, L. Jovaiša, B. Bitinas, I. Leliūgienė ir kt.). Užsienio mokslininkai (E. Kjaergaard, J. Patrick, ir kt.). Teisinių dokumentų analizė (Bendrojoje pilietinio ugdymo, Neformaliojo pilietinio ugdymo gairės, Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas ir kt.).
- Anoniminė paauglių anketinė apklausa.

Demokratiškoje, pilietiškoje, saugioje aplinkoje vaikas gali laisvai išreikšti save ir dvasiškai tobulėti. Moksleivių demokratines nuostatas formuoja mokytojų darbo metodai. Mokykloje siekiama sudaryti sąlygas demokratinėms vertybėms ugdyti ir jas puoselėti, padėti vaikams ir jaunuoliams ugdytis gebėjimą grįsti savo teises ir nuomonę įsisažmonintomis demokratinėmis vertybėmis. Siekiant kuo efektyviau skatinti mokinių savivaldą, ieškoma naujų mokymo ir ugdymo formų, kuriami naujo tipo mokyklų projektai. Didelę įtaką mokinių savivaldos susiformavimui bei raiškai turi ne tik pačių mokinių, bet ir mokytojų (tarp jų klasės vadovų) požiūris, kaip apskritai vertinama mokinių savivalda ir ar mokytojas išties tampa produktyvaus bendradarbiavimo iniciatoriumi, puoselėtoju, o gal tiesiog koordinatoriumi. Visgi mokinių savivalda mokykloje kelia nerimą nes net 86 % mokinių teigia visiškai nedalyvaujantys mokinių savivaldoje.

SUMMARY

The theme of final Master work is urgent issue, because the part of sociocultural environment in students' self-government activity is not wide investigated yet. The most part of time, the child spends in a school and the sociocultural environment of school has a great importance for the child's development of his personality. Therefore it is important to go deeper into the importance to the environment of young personality's development and the importance to students' self-government.

Object: the importance of sociocultural environment while putting into practice students' self-government.

Hypothesis: the sociocultural environment has an influence on students' self-government.

Goal: to investigate students' point of view on the importance of sociocultural environment to school's self-government.

Tasks of the work:

1. To survey scientific, pedagogical and other literature on the aspect of analysing issue
2. To find out the concept and importance of sociocultural environment
3. To investigate the part of importance of students' self-government in school's sociocultural life
4. To present recommendations for pedagogues and leaders of school which seek to collaborate with students' self-government.

The methods of research:

- Comparative analysis of scientific literature (G. Kvieskiene, I. Zaleskiene, A. Poviliunas, V.Korotovas, L. Jovaisa, B. Bitinas, I. Leliuysiene etc.). The foreign scientists (E. Kjaergaard, J. Patrick, etc.). Analysis of law documents (Bendrojoje pilietinio ugdymo, Neformaliojo pilietinio ugdymo gaires, Lietuvos Respublikos Svetimo istatymas etc.).
- Anonymous questionnaire for teenagers

In democratic, citizenry, safe environment the child can express himself freely and improve his spirit. Pupils' democratic regulations formulate teachers' work methods. In the school is reaching to create conditions for stimulating and developing of democratic value, to help for children and teenagers to develop the skills of basing their rights and opinion on realised democratic values. While reaching more effective stimulation, here is searching new forms of teaching and upbringing, here is founding project of new types of schools. A big influence for forming and expressing for students' self-government has not just only students' but and teachers' (including leaders) point of view, how is evaluating student's self-government at all and does the teacher become the initiator, cherisher or even coordinator of productive

cooperation. Nevertheless the students' self-government rises worries because even 86 % of students claim that they don't take part in students' self-government activities.

LITERATŪRA

1. Anikejeva N. Mokytojui apie psichologinį klimatą mokykloje. – Kaunas: Šviesa, 1988, p. 96. – ISBN 5-430-00177-5
2. Baršauskienė V., Leliūgienė J. Sociokultūrinis darbas bendruomenėje / Užsienio šalių patirtis. – Kaunas: Technologija, 2001, p. 375. – ISBN 9955-09-048-0
3. Bitinas B. Auklėjimo procesas. – Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas, 1995, p. 46. – ISBN 9986-38-001-4
4. Bitinas B. Ugdymo filosofijos pagrindai. – Vilnius: VPU leidykla, 1996, p. 202. – ISBN 9986-519-56-X
5. Bendroji pilietinio ugdymo programa// Valstybės žinios. 2004, Nr. 108–4058
6. Civitas: JAV pilietinio ugdymo metmenys. – Vilnius: Leidybos centras, 1995, p. 206. – ISBN 0-89818-124-0
7. Dalin P., Rolfe H. Mokyklos kultūros kaita. – Vilnius: Tyto alba, 1999, p. 264. – ISBN 9986-16-144-4
8. Dobranskienė R. Mokyklos bendruomenės vadyba. – Klaipėda: KU, 2002, p. 183. - ISBN 9986 - 798 - 07 – 8
9. Dumčienė A., Bajoriūnas Z. Ugdymo pagrindai. – Kaunas:Lietuvos kūno kultūros akademija, 2006, p. 160. – ISBN 9955-622-31-8
10. Fullan M. Pokyčių jėgos: skverbimasis į ugdymo reformos gelmes. – Vilnius: Tyto alba, 1998, p. 126. – ISBN 9986-16-102-9
11. Gailienė D., Bulotaitė L., Sturlienė N. Aš myliu kiekvieną vaiką. – Vilnius: Margi raštai, 1996, p. 118. - ISBN 9986-09-093-8
12. Jovaiša L. Pedagogikos terminai. – Kaunas: Šviesa, 1993, p. 264. ISBN – 5-430-01871-6
13. Jovaiša L. Edukologijos pradmenys: vadovėlis. – Kaunas: Technologija, 1997, p. 270. – ISBN 9986-13-571-0
14. Jovaiša L. Edukologijos įvadas. – Kaunas: Technologija, 1996, p. 186. – ISBN 9986-13-429-3
15. Jovaiša L. Edukologijos pradmenys. – Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2001, p. 276. – ISBN 9986-38-261-0
16. Jovaiša L. Edukologijos įvadas. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2002, p. 226. – ISBN 9986-19-466-0

17. Jovaiša L. Ugdymo mokslas ir praktika: analitinių straipsnių monografija. – Vilnius: Agora, 2001, p. 494. – ISBN 9986-633-36-2
18. Jovaiša L. Enciklopedinis edukologijos žodynas. – Vilnius: Gimtasis žodis, 2007, p. 335. – ISBN 9955-512-92-X
19. Kvieskienė G. Demokratinis ugdymas socialiniame kontekste: tarptautinė patirtis. Socialinis ugdymas VI. – Vilnius: Baltijos kopija, 2002, p. 109. – ISSN 1392-9569
20. Kvieskienė G. Socializacijos pedagogika: įvadas į socialinę pedagogiką. – Vilnius: Baltijos kopija, 2000, p. 83. – ISSN 1392-7489
21. Kievišas J., Kievišas A. Meninis ugdymas švietimo institucijoje. – Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2008, p. 106. – ISBN 978-9986-38-876-0
22. Kučinskas V., Poderienė G. Ugdymo aplinkos ergonomika. – Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2006, p. 121. – ISBN 9955-18-082-X
23. Korotovas V. Mokinių savivalda. – Kaunas: Šviesa, 1981, p. 152. Ko – 384
24. Kjaergaard E., Martinienė R. Demokratija kasdien: diskusijų ir sprendimų metodai jaunimui ir suaugusiems. – Vilnius: Garnelis, 2000, p.46. ISBN 9955-428-07-4
25. Kjaergaard E., Martinienė R. Penki sveikinimai demokratijai. – Danija: Freka, 1996, p.122. ISBN 87-986033-0-3
26. Kjaergaard E. Martinienė R. Democracy Every Day: Discussion and Decision Models for Young People and Adults. Vilnius, 2000. p. 47
27. Ядов В.А. Социологическое исследование : методология, программа, методы. – Москва: Наука, 1972.
28. Leliūgienė I. Žmogus ir socialinė aplinka. – Kaunas: Technologija, 1997, p. 302. - ISBN 9986-13-558-3
29. Leliūgienė I. Socialinė pedagogika. – Kaunas: Technologija, 2003, p. 424. - ISBN 8855-09-342-0
30. Leliūgienė I. Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas. – Kaunas: Technologija, 2003, p. 348. - ISBN 9955-09-343-9
31. Lamanauskas V. Švietimo dimensijos. – Vilnius: Ciklona, 2007, p. 256. – ISBN 978-9955-695-57-8
32. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrieji nuostatai. // Valstybės žinios. 1999, Nr. 966
33. LR Švietimo įstatymas. // Valstybės žinios. 2003, Nr. 63 – 28530
34. LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. // Valstybės žinios. 1996, Nr. 33 – 807

35. LR Vaiko teisių konvencija – Vilnius: Lietuvos Nacionalinis UNICEF Komitetas, 2001. – 30 p.
36. Neformaliojo pilietinio ugdymo gairės// Valstybės žinios. 2004, Nr. 108–4058
37. Lietuvos Respublikos Švietimo ir Mokslo Ministerijos pažyma "Dėl savivaldos institucijų veiklos bendrojo lavinimo mokyklose patikros// Valstybės žinios. 2002 - 08 - 13, Nr. 24
38. Maceina A. Tautinis auklėjimas. – Kaunas: Šviesa, 1991, p. 352. – ISBN 5-430-01173-8
39. Mokytojo knyga. Mano ir tavo šalis Lietuva.- Kronta, 2003, p. 259. - ISBN 9986 - 879-957
40. Mokytojo knyga: Projektas pilietis. – Vilnius: Danielius, 2002, p. 43. - ISBN 9986 - 442 - 63 – X
41. Mokinių savivalda: (<http://www.kzvm.ku.lt/kzvmnew/kzvmFrame/MokinSaviv.htm> [žiūrėta 2008 11 23]
42. Poviliūnas A. Deveikis L. Pilietinis ugdymas mokykloje. – Vinius: Ovo, 1998, p. 231. - ISBN 9986 -693-12-8
43. Stulpinas T. Ugdymo rezultatai. – Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 1996, p. 54. ISBN 9986 - 38 - 017 – 0
44. Savivalda: <http://mokykloszinios.smm.lt> [žiūrėta 2008 08 23]
45. Šiuolaikinė mokykla sociologų objektyve: jaunųjų sociologijos mokslininkų darbai. – Vilnius: Leidykla, - 2006, p. 376. – ISBN 9955-20-117-7
46. Vaiko, tėvų, pedagogų teisės, pareigos ir atsakomybė. – Vilnius: Elfrata, 2008, p. 48. – ISBN – 978-9955-562-55-9
47. Vaivada R. Edukologija. – Vilnius: Santalka, 2007, p. 106. ISSN 1822-430
48. Valatkienė S. Mokinių Savivalda – „aktyvios mokyklos patirtis. – Acta paedagogica vilnesia, 2001, p. 51. – ISSN 1392-5016
49. Zaleskienė I. Pilietinio ugdymo socialinė dimensija. – Vilnius: Regioninis pilietinės edukacijos centras, 2004, p. 183. - ISBN 99559593-4-7
50. Zaleskienė I. Dirbame kartu. Pilietinės visuomenės pagrindai: Mokytojo knyga 10 klasei. - Vilnius, 2000, p. 95. - ISBN 9986-9215-3-8
51. Patrick J, Bahmueller F. Principles and practices of education for democratic citizenship, 1999 p. 89.
52. Gutmann A. Democratic education: with a new prefave and epilogue, 1999 p. 130.

1 PRIEDAS

1 lentelė *Bendri "Minijos" mokyklos respondentų duomenys*

"Minijos" mokykla	Merginos		Vaikiniai		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%
1	49	26	52	28	101	54
	42	23	30	16	72	39
	48	26	35	19	83	45
	50	27	39	21	89	48
	46	25	24	13	70	38
	34	18	39	21	73	39
	53	29	44	24	97	52
2	71	38	43	23	114	61
	31	17	32	17	63	34
	4	2	5	3	9	5
3	37	20	23	12	60	32
	21	11	24	13	45	24
	50	27	31	17	81	44
4	74	40	48	26	122	66
	79	43	28	15	107	58
	24	13	20	11	44	24
	36	19	36	19	72	39
	44	24	23	12	67	36
	33	18	19	10	52	28
5	89	48	55	30	144	77
	16	9	15	8	31	17
	3	1	8	4	11	6
6	22	12	4	2	26	14
	86	46	74	40	160	86
	8	4	1	0,5	9	35
	5	3	0	0	5	19
	16	9	2	1	18	69

7	11	6	2	1	13	50
	4	2	0	0	4	15
	19	10	1	1	20	77
	4	2	0	0	4	15
	10	5	1	1	11	42
	4	2	1	1	5	19
	17	9	1	1	18	69
8	26	14	36	19	62	39
	17	9	27	15	44	28
	33	18	43	23	76	48
	16	9	18	10	34	21
	32	17	36	19	68	43
	18	10	18	10	36	23
	32	17	23	12	55	34
	19	10	25	13	44	28
	42	23	52	28	94	59
9	18	10	23	12	41	22
	69	37	44	24	113	61
	33	18	24	13	57	31
	26	14	23	12	49	26
	42	23	34	18	76	41
	39	21	27	15	66	35
	44	24	23	12	67	36
	73	39	41	22	114	61
	4	2	13	7	17	9
	49	26	37	20	86	46
	19	10	21	11	40	22
	23	12	14	8	37	20
6	3	6	3	12	6	
10	48	26	46	25	94	51
	18	10	24	13	42	23
	81	44	47	25	128	69
	20	11	26	14	46	25
	39	21	26	14	65	35
	24	13	14	8	38	20
	3	2	1	0,5	4	2

11	8	4	3	2	11	6
	12	6	3	2	15	8
	0	0	2	1	2	1
	19	10	8	4	27	15
	9	5	3	2	12	6
	2	1	6	3	8	4
	26	14	21	11	47	25
12	97	52	52	28	149	80
	1	0,5	8	4	9	5
	5	3	13	7	18	10
	21	11	20	11	41	22
	61	33	52	28	113	60
	16	9	17	9	33	18
	17	9	25	13	42	23
	38	20	41	22	79	42

2 PRIEDAS

2 lentelė *Bendri "Vaivorykštės" gimnazijos respondentų duomenys*

„Vaivorykštės“ gimnazija	Merginos		Vaikinai		Iš viso	
	N	%	N	%	N	%
1	71	38	59	32	130	70
	58	31	48	26	106	57
	48	26	34	18	82	44
	47	25	32	17	79	42
	49	26	35	19	84	45
	46	24	36	19	82	44
	60	32	43	23	103	55
2	58	31	34	18	92	49
	31	17	41	22	72	39
	7	4	15	8	22	12
3	26	14	27	15	53	28
	37	20	34	18	71	38
	33	18	29	16	62	33
4	68	37	57	31	125	67
	56	30	48	26	104	56
	46	25	37	20	83	45
	47	25	32	17	79	42
	33	18	17	9	50	27
	55	30	31	17	86	46
5	78	42	51	27	129	69
	14	8	28	15	42	23
	4	2	11	6	15	8
6	11	6	9	5	20	11
	85	45	81	44	166	89
	3	15	3	15	6	30
	0	0	5	25	5	25
	6	30	1	5	7	35

7	3	15	0	0	3	15
	1	5	1	5	2	10
	9	45	3	15	12	60
	3	15	2	10	5	25
	6	30	2	10	8	40
	5	25	1	5	6	30
	6	30	3	15	9	45
8	26	16	45	27	71	43
	15	9	30	18	45	27
	30	18	30	18	60	36
	12	7	20	12	32	19
	24	15	29	18	53	32
	16	10	17	10	33	20
	26	16	26	16	52	31
	18	11	25	15	43	26
	49	30	47	28	96	58
9	22	12	24	13	46	25
	42	23	36	19	78	42
	30	16	29	16	59	32
	43	23	30	16	73	39
	42	23	27	15	69	37
	35	19	30	16	65	35
	35	19	26	14	61	33
	50	27	32	17	82	44
	14	8	24	13	38	20
	66	35	47	25	113	61
	23	12	20	11	43	23
	19	10	19	10	38	20
	7	4	13	7	20	11
10	38	20	46	25	84	45
	18	10	31	17	49	26
	75	40	62	33	137	74
	24	13	32	17	56	30
	47	25	35	19	82	44
	35	19	34	18	69	37
	3	2	4	2	7	4

11	6	3	6	3	12	6
	3	2	6	3	9	5
	2	1	2	1	4	2
	20	11	11	6	31	17
	5	3	5	3	10	5
	1	1	7	4	8	4
	20	11	14	8	34	18
12	78	42	66	35	144	77
	5	3	7	4	12	6
	14	8	11	6	25	13
	18	10	19	10	37	20
	66	35	57	31	123	66
	24	13	20	11	44	24
	20	11	20	11	40	22
	47	25	42	23	89	48

ANKETA

Mielas moksleivi / moksleive,

Šios anketos pagalba norime sužinoti moksleivių požiūrį į mokinių sociokultūrinės aplinkos svarbą mokinių savivaldoje bei realias galimybes aktyviai dalyvauti mokyklos bendruomenės gyvenime. Anketa anoniminė. Atsakydamas į klausimus, pažymėk sau tinkamus atsakymus. Būsime dėkingi, jeigu į pateiktus klausimus atsakytum nuoširdžiai.

Tyrimą atlieka Z. Stoniene, Mykolo Romerio Universiteto studentė. zstoniene@gmail.com

1. Kaip galėtum apibūdinti savo mokyklos aplinką?

(galimi keli atsakymo variantai)

		Taip	Ne
a.	Draugiška		
b.	Saugi		
c.	Demokratiška		
d.	Pilietiška		
e.	Atvira naujovėms		
f.	Neslegianti		
g.	Geranoriška		
h.	Kita (įrašyti):		

2. Ar mokyklos aplinka turi įtakos mokinių savivaldai?

(teisingą atsakymą pažymėkite ✓)

a.	Taip	
b.	Nežinau	
c.	Ne	
d.	Kita (įrašyti):	

2. Ar tave tenkina tavo mokyklos vadovybės ir mokytojų požiūris, mokinių savivaldos klausimais?

(teisingą atsakymą pažymėkite ✓)

a.	Taip	
b.	Nežinau	

c.	Ne	
d.	Kita (įrašyti):	

4. Kokias žinai savivaldos institucijas, veikiančias Tavo mokykloje?

(galimi keli atsakymo variantai)

		Taip	Ne
a.	Mokyklos taryba		
b.	Moksleivių taryba		
c.	Mokyklos parlamentas		
d.	Pedagogų taryba		
e.	Moksleivių konferencijos (susirinkimai)		
f.	Klasių tėvų komitetas		
g.	Kita (įrašyti):		

5. Ar mokinių savivalda yra reikalinga? (teisingą atsakymą pažymėkite ✓)

a.	Taip	
b.	Nežinau	
c.	Ne	
d.	Kita (įrašyti):	

6. Ar Tu dalyvauji mokinių savivaldoje? (teisingą atsakymą pažymėkite ✓)

a.	Taip	
b.	Ne	

7. Jeigu į 6 klausimą atsakei taip, tai nurodyk kodėl dalyvauji?

(galimi keli atsakymo variantai)

Savivaldoje dalyvauju, nes:		Taip	Ne
a.	Noriu daryti įtaką mokyklos sprendimams		
b.	Draugai įkalbėjo dalyvauti		
c.	Noriu išmokti dirbti drauge su kitais		
d.	Noriu dirbti kitų labui		
e.	Manau, kad nuo manęs daug kas priklauso		
f.	Įgyju galimybę išreikšti savo nuomonę		
g.	Patrauklūs savivaldos tikslai		
h.	Prisidedu prie demokratiškos mokyklos aplinkos kūrimo		
i.	Skatinu pilietiškumą		

j.	Prisidedu prie mokyklos kultūrinės veiklos gerinimo		
k.	Kita (įrašyti):		

8. Jeigu į 6 klausimą atsakei ne, tai parašyk kodėl nedalyvauji mokyklos savivaldoje?

(galimi keli atsakymo variantai)

Savivaldoje nedalyvauju, nes:		Taip	Ne
a.	Nematau prasmės		
b.	Neįdomi savivaldos veikla		
c.	Vis tiek nieko nepakeisiu		
d.	Nežinau kur kreiptis dėl dalyvavimo		
e.	Niekas neskatina		
f.	Neturiu ten bendraminčių		
g.	Neturiu informacijos apie mokykloje vykstančią savivaldą		
h.	Netenkina veikiančios savivaldos veikla		
i.	Turiu įdomesnių užsiėmimų		
j.	Kita (įrašyti):		

9. Kas, tavo nuomone, galėtų paskatinti moksleivius aktyviau dalyvauti mokyklos savivaldoje? (galimi keli atsakymo variantai)

		Taip	Ne
a.	Pilietinio ugdymo pamokos		
b.	Mokytojų skatinimas		
c.	Demokratiškesnė aplinka mokykloje		
d.	Pilietinės akcijos		
e.	Pozityvus mokyklos bendruomenės požiūris į mokinių savivaldą		
f.	Kitų mokyklų pavyzdys		
g.	Užklasinė veikla		
h.	Jaunimo organizacijos		
i.	Politikai		
j.	Draugai		
k.	Tėvai		
l.	Vietos savivaldos atstovai		
m.	Niekas negali		
n.	Kita (įrašyti):		

10. Kaip, Tavo nuomone, mokyklos bendruomenės nariai (draugai, tėvai, mokytojai, vadovai) skatina mokinių dalyvavimą savivaldoje ir visuomeninėje veikloje?

(teisingą atsakymą pažymėkite ✓)

		Sutinku	Nesutinku
a.	Nesupranta mūsų poreikių		
b.	Jiems visai tai nerūpi		
c.	Pirmiausia akcentuoja mokymąsi		
d.	Nesupranta veiklos svarbos		
e.	Skatina aktyviau dalyvauti		
f.	Noriai padeda mums organizuoti ir dalyvauti šioje veikloje		
g.	Kita (įrašyti):		

11. Kokių institucijų, visuomeninių organizacijų veikloje Tu dalyvauji?

(galimi keli atsakymo variantai)

		Taip	Ne
a.	Mokyklos taryboje		
b.	Moksleivių parlamente		
c.	Mokinių taryboje		
d.	Lietuvos moksleivių sąjungos veikloje		
e.	Vaikų ir jaunimo organizacijoje		
f.	Labdaros organizacijoje		
g.	Religinėje organizacijoje		
h.	Bendruomeninėje veikloje		
j.	Kita (įrašyti):		

11. Kas, Tavo nuomone, geriausiai atstovauja jaunimo interesus?

(galimi keli atsakymo variantai)

		Taip	Ne
a.	Jaunimo organizacijos		
b.	Politikai		
c.	Vietos savivaldos atstovai		
d.	Mokymo institucijų vadovai		
e.	Jūs patys		
f.	Nevyriausybinių organizacijų		

g.	Ministerijos		
h.	Tėvai		
i.	Draugai		
j.	Kita (įrašyti):		

13. Tu esi:

a.	Mergina	
b.	Vaikinas	

14. Kelintoje klasėje Tu mokaisi?

.....

Dėkojame už nuoširdžius atsakymus!